

Аһмәде
Һәпо

АДАР

Ахмаде Апо Апиев

Рассказы

(на курдском языке)
Издательство „Айастан"
Ереван, 1965

Ահմադե Հապո Ապիև

Պատմվածքներ

(քրդերեն)
«Հայաստան» հրատարակչություն
Երևան 1965

QИЗА QЬРQЬЗ

Бhар бу. Иди hӧлм-гӧлм жь әрде дьк'шйа. Тә'ве тирежа хWә давитә сәр ч'йае дора бажаре Кок-Йангаке. Бәрфа ль бәрәке ч'йа дькәлйа. Ч'әме кӧ нав бажерра дьк'ьшйа дhа гӧр' дьбу. Щарна ӧса дьбу, Wәки ав жь кәндале чем дәрдьк'әт. Жь мәhа бhарейә ә'Wльн хелә р'о дәрбаз бубун: кӧлилке р'әнг-р'әнги ль hәв к'әтьбун, мерьв кӧ ль ч'йае пешбәри бажер дьнhер'и hәW заньбу щьнәтә.

Дара кӧлилк дабун, бина Wан дурва нот'ла гӧлаве дьhат. Мәри жь бина Wана т'ер нәдьбу.

Ч'ьвика дькьрә Wитә—Wит, бәри hәвдьдан, hәвр'а чадьбун, тә тьре дьготьн: «Бhарә, бhар», ле думәqәска ль сәр бана hелине хWә чедькьрьн.

Бажаре Кок-Йангаке орт'а дӧ ч'йае дрежә, нот'ла кәжийе к'ӧрда щиWарбуйә. Хәлазбуна ч'йа тӧнә, ле Wәхте дадьгәр'и тӧ hеди-hеди хатьре хWә ч'йа дьхази у дәртейи дәште колхоз у совхоза.

Әw бажаре чуки фьтгара чие чьqаси бежи бәдәwә. Чәм дьһа бальwие дьдә wи.

Ћәма дәве чем, алие расте, бьн дара гузейә мәзьнда одәке се чәви һатийә данине. Феза we одеда, алие расте чәве тә чьqаси дьбьрә мешәйә. Заре бажер дьчьнә нав мешә хwәра дьгәрьн у бь әшq бәрбь мале хwә вәдьгәрьн. Wәхте кал у пир wан дьбиньн дькьнә ахин, ахьр әмре wаши бәре нә тӧ әмьр бу.

Мала Ћәсәне Мәhмәд бәр чем бу. Апе Ћәсән пенщи пенщ сали бу. Әwи әмьре хwә п'ае п'ьр нав р'оже р'әнщда дәрбазкьрьбу. Кәтани эваре сәва зькә нан дәре мала wи бәги, wи аг'айи хӧламти, шьванти, гаванти кьрьбу, ле нәбьбу хӧдане хwә тьштәки.

Бра ахьрийа мәрьв хербә. Р'асти ахьрийа wи wир'а һатьбу. Wәки тә жь апе Ћәсән бьпьрсийа:—«апо, тә щаһьлтйа хwә чаwа дәрбазкьрийә»? We бьгота: «щаһьлтиеда бумә шьван, гаван, хӧлам, ле паше бумә хӧдане кӧр'а у qиза».

К'ӧлфәте мала апе Ћәсән нә һаqаси гьран бу. Ә'зиз нӧхӧрие wи бу. Хортәки нивчә, навмьлә нән бу. Тә нәwас дькьр әнйа wийә кәвәр, ч'әве wийә р'әш, бӧрие wийә qәйтани бьнһер'йа. Ә'зизи бист сал бу. Маледа һәр апе Ћәсән дьхәбьти. Ә'зиз бәри шер дәрсхана нәвта хлазкьрьбу. Qиза мәзьн—Гӧле, дәрсхана шәша, йа чук—Т'әр'е, дәрсхана чарада дьхwанд. Сәйран нәдьхәбьти. Бе фәqире qьлqоп'кьрьбу. Кәтани си-си-пенщ салтийа хwә we тӧ р'ожа баш нәдитьбу. Әwe

ньзанбуйә орхан-дошәк чьнә. Бе орхан-дошәк ль әрде нәрмк'еш, ль щийе ськә-сар р'азабуйә. Әwe тьме хwәзла хwә qизе хwә дани у дьгот: «һунә бәхтәwарьн, бәхтәwар».

* * *

Сьбә тәзә сафи бьбу. Хӧшә-хӧша ава чем бу. Бас бһарейи һеньк бәлгс дарар'а дьлист, чьвика ль сәр дара гази һәв дькьрьн. Мәрьве кӧ ве бәрбанге мал дәрдьк'от ӧса нәсаб дькьр, wәки тәзә жь дйа хwә буйә.

Ә'зиз жи ве бәрбанге р'абьбу. Иро әw һьнәки дәрәнги к'әтьбу, ләма бәрбь шәхте дьләзанд. Wәхта гһиштә бәр дәре шәхте, йәки пар'ава ч'әве wи бь нәрдӧ дәста гьрт у гот:

— Әгәр тә тедәрхьст к'ийә, әзе ч'әве тә вәкьм?

Әwи we дәqиqе дәнге һәвале хwәйи qьрqьз нас кьр у гот:

— Тажьбай, әw тӧйи?

Әwана сьбәхери данә һәв, Сьло һат. Ве дәме Ә'зиз гот:

— Дә, гәли һәвално, мәсәкьньн, зу бькьн әм дәст бь хәбатекьн.

Хәбат гӧмр'әк дьчу. Ә'зиз һьм к'омьр дьк'ола, һьм жи хәбәрдьда:

— Гәли һәвала, wәки әв шәр нибуйа нһа мә к'омьр бь ви тәһәри нәдьк'ола. Ћун рьнд заньн әwи шәри чь зийан да мә.

— Бәле, бсано, Тажьбай гот, — ле хәбата дәста гәләки накьшино, Wәдәки кьнда гьшке бь машине бе сери.

Сьло кӧ хәбор подьда гот: «Бра дост достбә, дьжмьн жи корбә».

Әва мәһәк һәбу, кӧ Ә'зиз әрзә сәр наве директор нвисибу у qәбули шәхте бьбу.

Щара ә'Wльн, Wәхте Сьло дьгот Wәки Wәрә шәхте тәв мьн бьхәбьтә, әW р'ази нәдьбу, ле ахьри әW р'ази бу.

Р'ожа ә'Wльн бона Wи зә'ф чәтьнбу. Ӧса дьбу, дьхаст бьһелә бьр'әвә. Ле жь һәвал-һогьра шәрм дькьр. Хенжь ве йәке әWи р'унәрм бу, чь дьготьне, чь шӧхӧл дьданә әхтйаре, бе гьли дьqәданд, бона ве йәке тәва жь Wи ньз дькьрьн.

* * *

Эварбу. Тәлтә ә'Wре р'әш сәр шәхтеда гьртьбу. Баранәкә һурә-һур дьр'әшанд. Барана бһаре... Чьqас хWәши мерьв те. ӘWе бәлге царе мешә ӧса шуштьбу, кӧ дурва мина шуша дьбьрьqин.

Г'алед кӧ сьрйа хWә хьлазкьрьбун вәдьгәр'ийанә мале. Ә'зиз у һәвале хWәва тәзә жь хәбате дәрк'әтьбун у һәвр'а щирьн-щирьн хәбәрдьдан.

Ә'зиз готи жь Wан бьqәтийа, һәма Wе дәме Алик гот:

— Те һәр'и мал һәр'ә, ле скәта нәйшта Wәре әм һәр'ьнә киное.

Тәр'и к'әтьбу ә'рде. Ә'Wра аґьнщие хWәйи р'әш qәст-qәрәзи авитьбу сәр бажер'. Ле бажар' мина һива чардә шәви шәWqда бу. Ль һәр соqаqәкеда бәхтәWар'ик, шайик һәбу. Qиз-хорт, дәстә-дәстә һәвраз-бәржер дьчуп у дьһатьн. Ә'зиз жи бәрбь ханмане киное дьләзанд.

Wәхте әW гьһиштә Wьр Алик у Нинае бьлет стәндьбун, һивйа Wи бун. Зәнгьл кьрә зьнгин, мәрьв чунә һӧндӧр'. Ишьq весандьн, сәр экране һатә нвисаре «Молодая гвардия».

Кәйф, сәд щар кәйф, ньшкева qәйтана киное qәтйа. Һәй гьдь, чьма киномеханик хамә? На, на, ле әWи әв шәр'а бәр ч'әве хWә дитьбу, ләма... ӘWи әлбәр'а р'аст кьр у диса шькьл һатә нишандайин. Ве дәме Ә'зиз к'әтьбу фькьре к'ур. Дӧ-се дәqиqа шунда сәре хWә бьльнд кьр у сәр мьле хWәйи р'асте ньһери. Т'ащикхан к'еләка Wи р'уньштьбу.

Бьрине кӧбе, бьринпә хәдарьн, әW бьрин тәне Wи чахи сахдьбьн, Wәки кӧб хWә нәкимне ль Wан бькә.

... Тащикханә бәдәW бу. Гӧлиед Wейә р'әшә дьреж р'аст гузәке We дьк'әтьн, Ә'зиз зува дьхаст Wана мина дәстә гӧл qәвткә, ле...

Кино к'ӧта бу. Ә'зиз бәри гьшка дәрк'әтә дәрва, wәки чәнд гьлийа wера бежә, ле Алик у Нина жи пәй wи дәрк'әтьн. Нинае дит, кӧ Ә'зиз мьтала дькә гот:

— Ә'зиз, чьма ӧса бе мәдә сәкьнийи? Wарә әм һәрьн.

Әwана бь хәбәре ширьн-ширьн хан-мане киное дур к'әтьн.

We дәме Сьло һат гһиштә wан у гот:

— Киное гәләки һӧкӧми сәр дьле мьн кьр. Баве мьн... к'әла wи тьжи бу.

— Сьло, qә к'әлогьри нәвә,—Нинае гот,—нә жи дәрд текә дьле хwә.— Тӧ тәне нини, шер гәләк эгим һьштьн, ле тьшт набә...

Ә'зиз qә хәбәрнәдьда, Сьло ньһери, wәки әwи гьрчукьрйә, же пьрси:

— Щаньм, тӧ чьма qә хәбәрнади?

— Әзе чь хәбәрдьм.

— Әз рьнд заньм, чьма ӧса бе мәдәйи. Тьшт навә, роке бе wәки тӧе бь мьразе хwә шаби.

Ль әзмане сут һәр стәйр дьһатьнә к'ьвще.

Wәхте Ә'зиз гһиштә дәре мале щарәкә майин сәре хwә һьлбьри ль әзмане сут ньһери у дьле хwәда гот: «Гәли стәйркно, һун бунә шәнәде гәлә-гәлә әвинтие дьла, гәло мьраз бьн ишьqа wәда гһиштьнә һәв,

qәтйанә. К'и занә чьqасе ноли мьнә дьлкәбанди, кәwран гьреданә, йани һәма т'ьк-т'әне р'ек'әтьнә, бь ишьqа wә р'е бьжартьнә, шәве дьреж qә р'анәзанә, ле әз»...

* * *

К'әw тәзә к'әтьбу сьбе. Нәфәре мала апе Һәсән хенщи Гӧле һе хәwа шьриндабун. Әwа зу рабубу, wәки һьнәки дәрсе хwә бьнһерә, дит кӧ бьрайи һе разайә, дәй ле кьр:

— Ә'зиз, Ә'зиз, рабә! Тӧ иро жь хәбате майи.

Әwи чәве хwә вәкьр, сәкәте ньһери, дит кӧ пенщ дәqа жь хәбате майә. Зу-зу к'ьнще хwә хwәкьр у бь ләз дәрк'әт.

Бәр шәхте әw расти сәрwер Балтабаев Султан һат. Сәрwер qә кьз нәдькьр, wәки хәбате дәрәнги к'әвьн.

— Ә'зиз, әва чь кәwалә?

— Һәвале Балтабаев, әз иро һьнәки нәхwәшьм...

Сәрwер изна wи да, кӧ әw һәрә мал.

Әwи рева хwә-хwәра дьгот: гәло, әз чаwа бьжькьм, гәло чьма к'әтьмә ви дәрди? К'и ньфьра щаһьла дькә, бьра бежә: «агьр-алава кӧбе тә бьгәртинә».

Һӧб у кьзкьрьна Тащикхане Ә'зиз жь ре—дьрба дәрхьстьбу, нә шәва wи шәв бу, нә рожа wи рож.

Тә qәй дьгот әwи мәрьвәки сәрхwәшә, qә ньзанә чь дькә, к'ӧда дьчә?

Əw гьhиштə мал, де нəмəк да wи, əwи нəмə вəкьр у хwəнд: «Иро эваре сəкəт 8-а, ль мəктəбе щьватə. Əм тəwaqə дькьн, сəба зара хwə wəрнə мəкт'əбе.

Сəркара дəрсхана шəша Тащикхан».

Ду хwəндьна нəмера тə тьре ава канийа мьчъqи кьрə бьлqə-бьлq, əwи жи дəве хwə кьрə аве тер вəхкьрə бьлqə-бьлq, əwи жи дəве хwə кьрə аве тер вəхwəр у гот: «Дьле мьн рəкəтбу». Шабуна дайик нəмезкьр. Сəйране ньзаньбу, əw чьма öса шадьбə у пьрси:

— Лаwo, əw чь кагазə?

— Дае щан, эваре ль мəктəбе щьватə.

Сəйране мина зара пöрчие хwə кьр у хwəст дəрбази ода дьн бə, дəри кöтан. Щəме hатə höндöр. Сəйре нəhьшт Щəме тö гьлийа бежə, бьрə ода дьне у готе:

— Ле, Щəме, хушке, пöркöре сəр мьнда, Əзиз буйə ашьqe we qиза qьрqьзə кəйште щийн гəриайн. Ле мьн дьхаст qизька тə жера бьхазьм.

— Сəйре, чьма мина зара хəбəр дьди, мьнра дьбежьн Щəма Надьр, əзе орта се рожада Тащикхане бəр чəве wи рəшкьм.

Щəме əв гьлийана готьн у дерива дьркəт. hе wəхте Əзиз у Дилбəр чукбун хушка əwана бешкəртмə кьрьбун. Ньhа иди wəхте wани зəwаще бу. Ле Əзиз нəдьхаст qизхатийа хwə бьстинə. Де у баве жи бьготьн, на гəрəки кöтöл-мöтöл qиза we бьстини. Бона ве йəке чəндьк-чəнд щара мала wанда бьбу qалмəqалм.

... Wəхта Əзиз гhиштə мəктəбе дит, кö де у бав дəрсханеда рунынштьнə у hивйа дəрсдараньн. Эме дöсе дəqиqа шунда директоре мəктəбе кəтə höндöр, паше-дəрсдар.

Директор рабу, щьват вəкьр у гьли да Тащикхане. Əwa щие хwə рабу, чəве хwə гəранд у дəст бь хəбəрдана хwə кьр, кöтасие əwe гот:

— Гəли де у бава, əм гəрəк тəвайи чьqа qəwата мə həйə бəрəвкьн, заре хwə рьнд тəрбйəткьн у дьhа баш бьдьнə хwəндьне. Паше qимəте həр зарəке гот у бь ве йəкева əwe хəбəрдана хwə хьлазкьр.

Нава ви wəдəйида Əзиз qə чəве хwə жь чəве qизьке нəдьбьри, щарна чəве wан ль həв дькəт, ньзкьрьна wи мина мьqлəдузе мəзьн у qəwəт, чаwа нəсьн-гисна пəй хwə дькьшинə, öса əw бəрбь хwə дькьшанд.

Щьват кöта бу, Əзиз чу сəр рйа Тащикхане сəкьни, wəки тəв həрьн.

... Əw салəк бу, кö Тащикхане ль бажаре Фрунзе институт хьлаз кьрьбу у мəктəба дəhсалəда чаwа дəрсдар дьхəбьти.

Иди чəнд мəh бун əwа сəр Əзиз, Əзиз жи сəр we бəнги бьбу.

Тащикхане хwəст, wəки öса рəх Əзизра дəрбаз бə, əw бь we нəкəсə, ле нəбу.

— Əзиза мьн,—əwи гот,—ахьр hа навə, иди бəс

нинә, wәки әм агьре көбеда бьшәWтьн? Wәрә әз тә бьр'әвиньм.

— На, Ә'зиз, хер. Ахьр әм дьхазьн мьqабьли ә'дәте кәвн текпә шәр, ле хWә жи дьхазьн ә'дәте кәвьн тәзәкьн. Р'әвандьна qизе жи тьштәки пашдамайә. Чьма гәрәке әз тә'ра бьр'әвьм, әгәр тө qочахи де баве хWә бьдә инакьрьне. ӘWана өса дьфькьрьн, wәки әз чәнд сала тәне бажаре Фрунзеда мамә у мьн намуса хWә пеп'әскьрийә. Ле нә өсанә, тө Wанара бсжә.

ӘWи шәрма дәнге хWә нәдькьр. Сәре хWә кьрьбу бәр хWә, дәнг же дәрнәдьк'әт. Т'әне гөһ дьда Wан гьлие һәqие.

Хеләки шунда к'ельми:

— Р'ькана мьн, Wи чахи Wәхтәки дьреж лазьмә, кө әз де, баве хWә сәрWахт кьм.

— Бәле, бәле өсанә, ләз мәк'әвә. Жь мьн мәтьрсә, әзе һивйа тәбьм.

Ә'зиз әWа бьр дәрхьстә мала Wан, хатьре хWә жь wе хаст у шунда ләзанд. ӘWи дьләзанд, wәки зу хWә малера бьгьһинә у де, баве хWәра хәбәрдә. Wәхта әW чу һөндөр калык, пирьк к'әтьбунә хәwәкә шьрин, qемиши Wан нәкьр жь хәWе ракә.

* * *

Зьмә-зьм к'әтьбу шәхте. Дәнге к'өльнга мина зәнгьла бира к'омьре һьнгавтьбу. Ә'зиз у Сьло к'еләка һәв дьхәбьтин. Wана бь һәвра к'өльнг бьлынд дькьрьн у жорда данин шәлте к'омьрейә рәшә фьтьрин дьхьстьн, жорда дьһанинә хар, вагоне к'омьре тьжи дькьрьн у вәредькьрьн.

Wәхте фьравине бу. Ә'зиз, Сьло у Алик нане хWә дьхарьн. Ә'зиз гот:

— Сьло, мә жь плана хWәйә иройин һе пенщи пойинт сәләф qәдандйә.

— Тьшт навә, кәтани дора мә хьлазбә әме дьһа бьщәдиньн.

Сәр ве хәбәрдана Wанда бригадване шәхте һат у гот:

— Ә'зиз, бира к'омьрейә № 3-да аве ләqәмдайә. Һьнок к'еране кө бьнва ль ә'рдельхьн жь щи кәжандьнә, гәрәки һәри Wьра, Wана бьди мәнкәмкьрьне. Wьра хенщи тә мәри диса һәнә, мьн тәми дайә wан жи, фәсал бьхәбьтьн һа...

Һьнәки шунда әWи әW спартьн хьлаз кьр у һатә сәр хәбата хWә.

Wәхте хәбатейи шьринда Ә'зиз гот:

— Сьло, дәрде Тащикхане әз нәландьмә.

— Ло, хөде һишто, тө әв жи нә Wәхте бәрейә, де, баве хWә бьшинә бьра һәрьн бәлге педакьн.

— Тө чь жь гөрчька хWәйә гәрм хәбәрдьди? Де, баве мьн чаWа зар'әкә нә'с һәспе сйарбә у бьки-нәки пәйа навә, а өса ә'дәте кәвн сйарбунә у нахазьн пәйабьн. Хатйа мьн жи һәвгәла Wанә.

— Щаньм, əw чь дьхазə?

— Хастьна we əwə, кӧ əз qиза we бьстиньм.

Сьло иди тӧ гьли нəгот у һерса бь зəхм к'ӧльнг к'омьре хьст.

... Иди һавин бу. Зəвийед геньм, щəһ у ноqьтайə бьнийа бажер дурва мина пелед р'əнг əwази дьһатьнə къвше. Дəре рəза рəнг-рəнг баре хwə гьртьбун, сəре хwə бəржер кьрьбун у ч'ере сьхи р'ахьстир'а к'əтьбунə лəще.

Шəхтеда жи гəлə гӧһастьн һатьбунə кьрьне, бире тəзə дьһатьнə вəдане у шӧхӧле бь дəста һатьбу механизасиакьрьне.

Wəхте доргӧһастьна ə'wльн бу. Вəло—к'атьбе комсомолаи пешьн, жь мал дəрк'əт дьчу хəбате.

Əw гьһиштə шəхте. Дəре кабинета директоре шəхте Балтабаев Султан к'ӧта у к'əтə һӧндӧр', сьбəхери да директор. Əwи сəлама wи вəгьрт у щи нишанда кӧ р'уне.

— Вəло, зани чь һəйə?

— Чь һəйə, һəвале Балтабаев.

— Лазьмə, wəки əм лəща сосиалистие дьһа бьдьнə фьрəкьрьне.

— Һəвале Балтабаев,—Вəло гот,—əз сəва мəсəла хандьне һатмə щəм wə. Лазьмə əм щватəке бькьн. Директор сəре хwə һьлбьри у гот:

— Бəле, сьбеда. Тӧ р'авə һəр'ə шəхта № 40-и бьнһер'ə ль wьр к'омьра дӧһ дəрхьсти ишəв шандьнə, йане на?

Паше, сəкəтəке шунда, мьнр'а зəнгьлхə.

Вəло гьһиштə шахта № 40 бригадване шахте, Татбьк, жь һӧндӧр' дəрдьк'əт. Əwи пьрси, кӧ к'омьра дӧһ вəдайи р'асткьрьнə йане на? Бригадван бь бəшəрəкə хwəш гот, wəки хорте мина Ə'зиз, Алик у ед майин qə дьһельн к'омьр ə'рде бьминə. Вəло р'ази ма у нəрдӧ бь һəвр'а вəгəрийанə һӧндӧр'е шəхте. К'атьбе комсомолаи пешьн к'əтьбу пешйе, бригадван жи дабу пəй. Ньшкева ч'əве wи ль стунəкə жь щие хwə лəqиайи к'əт, əw сəкьни.

— Һəвале Татбьк, əв чьйə? Əwи дəсте хwə да стуне ньһери кӧ дəкəжə. Татбьк һедика, чаwа мəри һəр'ə дьзие, хəбəрда кӧ мьн qə бала хwə нəдае. Вəло бь һерс гот:

— Ле наве шӧхӧле wə чьйə? Дə зу бькьн, йане we стуне бьгӧһерьн, йане бьдьнə бəркьрне.

... Эвар бу. Сəра клубе бь мəрвава къмкъмибу. Дəнге qиз-хортед щаһьл нава һəwеда мьна дьбун.

Һьнəк дəрбаз бу, директор һат. Һəр тьшт пешда һазьрбу. Директор сəлам да һазьра у дəрбази һьнда дьк'е бу. К'атьбе комсомола, Вəлое Бьро, щьват вəкьр у гьли да директор.

Теле сьпи зува хwə авитбунə сəре Балтабаев, ле wəхте əw р'е дьчу, ӧса qьврағ у шьдйайи дьчу, qə

хорте чардəһ сали мина Wи нькарьбу ре бьчуйа. Wəх-те Вəло гьли да Wи, əW жь щие хWə чапьк рабу бəр дьк'е.

— Гəли һəвала,—əWи гот,—һун рьнд заньн, Wəки шəхта мə ро бь ро гӧлвəдьдə. Лəма шəхта мə бона хəбата хWəйə баш бь ордена Ленин һатйə рəWакьрьне. Əв рəWакьрьн мə борщдар дькə, Wəки əм дьһа рьнд бьхəбьтьн у щəм партиа у кӧкӧмəта хWəйə нəлал руспи дəрен.

Пəй к'елма директорра гəлəка хəбəрдан. Паше гьли данə Вəло.

ƏWи рабу томəри хəбəрда. Щара əWльн да к'ьв-ше, чаWа комсомоле шəхте ро бь ро пещда дьчьн у к'инə жь Wан дəрбдар.

Паше щвате qрар qəбулкьр, Wəки гəлəк щаһьла бьшиньнə хандьне.

Жь Wан щаһьлед, кӧ We бьчуйана хандьне, жь гьшка Ə'зиз гəлəки шадьбу. Чьмки һьм əWe бьчуйа хандьне, һьм əWe ль Щəлал-Абаде расти Тащик-хане бьһата.

Бəри чуйина хWə əWe диса мəсəла хWə у Ə'зиз дəрсдара, кӧ Wера дети кьрьбу qьсəкьр; Сонае Т'а-щикханера гот:

— Qиза мьн, мьн нава əмре хWəйи пенщи сали-еда гəлə кӧб у һьзкьрьна qиз-хорта дитйə. Һəнə əW хорт кӧ шəв—ро пəй qиза дьгəрьн. Ле паше...

Ə'зизи бь бəжьн-бала хWəва хортəки сəр хорта-рано. Ле к'и занə дьле Wида чь һəйə. К'и занə əW хӧ-дане чь хəйсəтийə. Əва йəка мəсəлəкə һəрə чəтьнə, рьнд бьфькьрə. Һəнə щаһьле ӧса, кӧ qə дур-к'ур на-фькьрьн у расти һəв тен дьзəWьщьн. К'и лəзк'əт же дьчə. Һун гəрəке рьнд һəв насбькьн, чаWа шьмаə'т дьве: «Һун гəрəки тек'əвьнə кьрасе һəв». Qəрəз, ӧса бь-кьн, Wəки ахьриеда пошманти тонəбə.

Т'ащикхан һедика жь щие хWə рабу əWа нəмез-кьр у гот:

— Кəта рожа мьрьне нə тə, нə жи ширəте тə бир накьм. Паше əWe хатьре хWə жь Соне хWəст у һатə мал. Хелəке шунда əWe бьһата стансиае у бь поезе бьчуйа курорте. Бəри We əWe Ə'зизра готьбу, Wəки фьлан роже əзе һəрьмə курорте. Ə'зиз əW сəкəтəк бу, ль стансиае һивйа Т'ашикхане бу. Хорт һе дурва əWа дит. Дəстəки Wеда шəмспəр, дəсте дьнеда че-моданəки сьвьк һəбу. ƏWe кӧ Ə'зиз дит бəрбь Wи һат у сəлам дае.

— Т'ащикхан,—əWи гот,—тӧ дьчи ле мьн бирнəкə мьра qə нəбə чəнд нəма бьнвисə.

— Ə'зиз, əзе чь бьнвисьм, мəһəке шунда əзе вə-гəрьм.

— Дəлала мьн, əва чəнд щарə, Wəки əз у тӧ рас-ти һəв тен у хəбəрдьдьн, анщах тӧ гьлики раст мьра навежи дьqəWмə тӧ жь мьн ина наки?

Тə qəй дьгот Ə'зиз тедəрхьстьбу, Wəки Т'ащикхан

837 2

жи Wи ньздькə, ле... сəбьр дькə, Wи дьщербинə. Əwe ньһери, Wəки Ə'зиз ашьqe Wейи растə, сöра дьле We зу щəмкьрйə у лəма гот:

— Ə'зиз, лəзнəк'əвə, мəри бь сəбьре дьгьhижə мьразе xWə. Əзе тəра чəнд гьлйа бежьм, ле диса сəбьр бькə. Бьзанбə, Wəки əз жь тə пештьр соз надьмə тö к'əси. Анщах, Wəде дьреж лазьмə, кö əм həв рьнд наскьн у фəмкьн. Дə бь хатьре тə, əз чум.

Поез hеди-hеди жь щие xWə лəqийа. Ə'зиз бь бəшəрəкə xWəш вəгəрийа мал. Р'ева xWəра дьгот: «ƏWа qизəкə бь намусə, əW жь мьн расттьр незики мəсəла пашWəxтие дьвə. Ə'зиза мьн, бьра готьна тəбə. Əзе сəбьр бькьм»...

Wəxта Ə'зиз hатə мал хушкə разайи бун, ле де, бав ньшйар бун.

— Əз qöрбан,—əлбера де нан ани дани бəр лаWe xWə у гот,—əз кəйран, бьxWə.

— Кöр'е мьн,— Һ'əсəн гот,— щьват чаWа дəрбазбу?

— Баво, əзн гəлəки бьрчимə, бьhелə нане xWə бöxöм, паше. Ə'зиз кö нан хар, хьлаз кьр, гот:

— Дае, те бира тə мьн дьгот əзе həрмə шəхте бьxəбьтьм, тə дьгот на, нəчə нəк'əвə We «горе», ле кöре тə hьм наве дəрбадарие стəнд, hьм жи мьн дьшиньнə хандьне. Де, бав гəлəки шабун. Щватеда чь ббу Ə'зиз гьшк hур-hур qьсəкьр. Сəйране пьрси:

— Тöйе чəнд сала бьxуни?

— We мə бьшиньнə техникума чарсалə.

— Дə, əз qöрбан, Wəре əм тə бьзəWщиньн, буке бьдə бəр дəсте дйа xWə у тəра огьрбə, həрə.

— Дае, тö шькьр тəне нини, дö qизе мина хəзала бəр дəсте тə дьxəбьтьн.

— Ле əз qöрбан, Wəки дьле тəйи зəwаще тöнə чьма пəй qиза qьрqьз дьгəри?

— Дае, баво, əз жь Wейа ньз дькьм.—Сəйране xWəст xəбəрдə, Кəсəн нəhишт.

— Кöре мьн, ахьр əwа нə жь мьлəте мəйə.

— Баво, чьма öса xəбəрдьди, зəф жи жь мьлəте мə нинə.

— Ə'зиз,—Сəйране бь hерс гот,—мьн hишт тö We qизе бини мал, гəрəки наве xWə бьгöhерьм.

— Дае, к'əсəк пешйа нöб у ньзкьрьне нəсəкьнийə, к'и жи сəкьнийə хер нəдитйə, хени ве йəке гöh бьдə мьн, бьне qиз—хортед бəнги чь готьнə:

> Се тьшт hатнə дьне мьн тəвайи,
> Дьвсн йəк мьрьнə, йəк хəлайи, йəк жи нöба дьла,
> Мьрьн hатьне, мəрие бьмьрə,
> Хəлайи hатьне мəрие бь пъьщаре бьдəбьрə,
> Ле жь нöба дьлшкəстьне
> Тöщар-тöщар ль сəр шех-молла нащəбьрə.

Кəсəн xWə кəркьр, ле Сəйране диса xəбəрда. Ə'зиз рабу сəр пийа у гот:

— Дае, мьнра hьнə нан бьпежə, мьришкəке жи соркə, к'аре кöре xWə бькə, нə лаWe тə дьчə хандьне.—ƏWи гот у дəрбази ода дьне бу. Сəйране Кəсəнра гот:

— Мьн тəр'а дьгот, иди Wəхте гəдəйə, əм бь сəрикьн, тə дьгот на, зар'ə. Хöде qəбулнəкьре, бəре qиз чардəh сали дьданə мер, кöр жи панздəh салида дьзəwщандьн.

— Э, Сəйран,—Һəсəн бь hepc гот,—чь тə бь ə'дə-те кəвни чьр'уква гьртийə бəр'нади. Бəре мə орханəк нəльдит бавита сəр хWə, нhа жи сəр кəровата, орхан-дошəке р'у мəхмəрда р'адзен.

— Г'ак, готьна тə чьйə? Хортəки мина Ə'зиз həр'ə qизəкə qьрqьзайə кəйште щийа гəр'йайи бьстинə, əре?

— Стəнд жи We бьстинə, жььк, əз чь бькьм?

— Сьбе р'авə əм həр'ьнə мала Щəме qиза We Ə'зизр'а бьхазьн.

— Сəйран, тö жь дьле хWə хəбəрдьди? Нə щь-маə'т дьве: «Букə бь дьле завейə», əва чун, мə qизьк хаст, паше Ə'зиз жи ле нəвə хöйи, əме нав хəлqеда р'əзилбьн.

— Сьбе гəрəки əм Ə'зизр'а хəбəрдьн, паше херха-ши р'асткьнə хандьне.

Ə'зиз ода дьнеда əв гьлийана дьбьhист у əW хWə-хWə хWəр'а дьфькьри: «Тö хьрабби зəмане кəвн, чаWа хəраб буйи. Һəла бьнhер'ə чьqаси кöкöми сəр мəрьве бəре кьрийə. Ле гöнə гьшк диндайə. Бьнhер'а дин чь анийə сəре мьлəт. Дин мьлəт бь hэв дайə qьр'е. Тьшт навə, зу, дəрəнг, əзе бьщə'диньм ван фькре кəвнə-р'ьз-йайи жь сəре Wан бьдьмə дəрхьстьне».

* * *

Ə'зиз бь ван фькра к'əтə хəWа шьрин. Сьбəтре лаWьке кö We бьчуйана хандьне гьшк бəрəви каби-нета Вəло бьбун. К'аг'əзе Wан hазьрдькрьн.

Вəло лаWкар'а гот, кö р'авьн həр'ьнə мал: Wəр'а чь лазьмə hьлдьн, дö сəh'əта шунда Wəренə бəр стан-сие, əзе жи Wəр'а бемə Щəлал-Абаде.

Ə'зиз кö hатə мал бави нə мал бу, ле Сəйране у qиза hазьрйа Wи дьдитьн.

— Кöр'е мьн,—Сəйране гот,—тö зани əме həр'ьн qиза Щəме тəр'а бьхWəзьн?

— На, дае, əз ньзаньм у нахазьм бьзаньбьм жи. Дае щан, дьле мьн Wеда тöнə. Ле hуне чаWа мьнр'а əWe бьхазьн? ХWə əм «чə'вгьртьнок» нализьн, кö тö чə'ве мьн бьгьри у мина мьришка шəвкори дора хWə бьви, бини. Сəр ве хəбəрданеда Һəсəн hат. Паше де у баве готьн:

— Əм жь We йəке дьтьр'сьн, Wəки тö Тащикхане бини, йа мə We hэв нəгрə, əм hэвр'а р'е нəчьн.

— Баво, əW йəка дəсте мьндайə. Ле hе орте тьш-тəк тöнə, бəлки йа мьн Тащикхане hэв нəгьрт...

— Ə'зиз, дйа тə хWəр'а готйə, жь огьра хWə нə-минə.

Ə'зиз хатьре хWə к'öлфəте мале хаст у хаст кö дəре, де гьрйа. Ə'зиз кö дит де дьгри, вəгəр'йа дəсте хWə стöе Wер'а бьр у гот:

— Дае щан, тö əз дьчьмə бəр шер' тö дьгрийи? Мəгри, əз дьчьмə хандьне. Qəт фькра мəкə.

Wəхте Ә'зиз у һәвалава гьһиштьнә бажаре Щәлал-Абаде иди эвар бу. Вәло əWана бьрьнә меванхане щиWар кьр у гот, кӧ əме ишəв вьра бьн, сьбе əзе һәрьмә щәм директоре техникуме Wәра разанханеда щи бьстиньм.

We шәве Ә'зиз нәтани бәрбанга сьбе раназа. ӘW келәк-келәк Wәлдьгәрийа. Инанәдькьр гәло сьбәе чь Wәхти бе Wәки әW һәрә курорте Т'ащикхане бьвинә.

Сьбәтьре Ә'зиз ниһам дьда у əW вала нибу, Wәки һәрә курорте. Ле Wәхта жь техникуме дәрк'әт Wәки һәрә разанхане орта к'учеда əW Ташикханева расти һәв һатьн.

Һәрдӧжи зурбубун, ль руе һәв дьнһерин.

— Ә'зиз,—Тащикхане гот,—тӧ әв дәра? ӘWана жь ре дәрк'әтьн хWә данә бьн даре, Ә'зиз гот:

— Тащикхан, һәла бежә тӧйә чәWани, п'аки?

— Зәф разимә, Ә'зиз, әзә п'акьм.

— Тащикхан, әз у һьнәк һәвале мә шандьнә вьра хандьне.

Qизьк жь Wан гьлие Ә'зиз гәләки шабу у гот:

— Бьщәдинә рьнд һинбә, гәлә тьште баш бьн әрде меше мәда һәнә, гәрәки бькарби сӧра Wана һинби у Wана бьди диһаркьрьне.

— Бе гьли, әзе бьщәдиньм рьнд һинбьм.

— Ле тӧ ньһа к'ӧда дьчуй?

— Мьн дьхаст һәрьмә разанхане, ле тӧ?

— Мьн жи универмаге. Wәки Wәхте тә һәйә әм тәв һәрьн.

ӘWана We роже тер гәрйан, тӧ нәсрәт дьле хWәда нәһиштьн. Паше qрар кьрьн эваре һәр'ьнә киное.

Һәла нәта дәстпебуна киное хелә Wәхт һәбу. Ә'зиз Т'ащикханева руньштьбун хWәр'а хәбәрдьдан. Мал чь qәWьми бу Ә'зиз гьшк Т'ащикханер'а qьсәкьр, әWе ищар бь тәмами инакьр, Wәки Ә'зиз ашьqе Wейи һәqисйә.

— Ә'зиз,—Т'ащикхане гот,—тӧ нә баве хWәр'а, нә жи дийа хWәр'а сәва мьн гӧле тәлтьр тьштәки нәбежә. Дькари Wана We бәла әдәт дәрхә сәр рйа һәqийе.

Диса дьвем, ләз нәк'әвә... Бьхунә, хьлазкә наше.

— На, Т'ащикхан, мьн кӧ курса йәке хьлазкьр, херхаши әме дәWате бькьн.

— ӘW шӧхӧле тәйә, Ә'зиз. Әзе пенщ рожа шунда вәгәрьмә мал, тӧе вьра тәне бьмини. Ле бәр хWә нәк'әвә. Әзе тьме тәра бьнвисьм.

* * *

We xəбəрдана Сəйране у Щəме шунда əWa чу мал, hьнə пəрə hьлда у бəре xWə да мала мəллə Фəти. Wəxта əW hатə höндöр мəллə чай дьxар. Мəллə кö Щəме дит We сəкəте hавитə змане наре у гот:

— Жььк, жььк, Щəмерa тьштəки дайнə брa рунe. Əwa кö руньшт мəллə бь рувити нале We у к'öлфəте мале пьрси, паше бəр xwə нода, гот:

— Дə бежə, тö чь qəWи hати?

— Мəллə, əз qöрбана тə, Wи щəдде тə у к'ьтеба тəмə, xöде жь кöре Кəсəн бьрийə, рйа xöде дəрк'əтийə, буйə ашьqе qизəкə qьрqьз. Дьве həйə əWə, тöнə əWə, əзе We бьстиньм. Əз qöрбана We рйа тəмə, кö тö тезə дьчи, ньвьштəке бькə əwe нəвxере бəр чəве Əʼзиз рəшкə. Һе гьлие дəве We xьлаз нəбьбу, мəллə гот:

— Ньвьшт бе тьшт навə.

Əwe пəрə дани бəр мəллə.

Мəллə шабу. Рабу бəлгə к'агəз у qəлəм ани. Дəстпекьр к'аг'əз р'əшəвəкьр, qаткьр, рабəри Щəме кьр у гот:

— Һан ве ньвьште бьвə текə нав бəлгие Əʼзиз. Əwи кö сəре xWə дани сəр бəлги рaзе We qизьке биркə...

— Мəллə Фəти, əз qöрба, Əʼзиз нə ль вьрə.

— Э, Щəме,—əWи сəре xWə кəжанд у гот,—тə гəрəке пешда бьгота. Ньhа гəрəке тö тьштəки дьне жи бавежи сəр к'ьтебе, əзе öса бькьм Əʼзиз кəта кӧтае We нəвxере биркə...

— Əз We к'ьтеба тəкьм, мьн чь аниб у да тə, həма əw бу.

— Дə тьшт набə, рабə həрə мал, əзе ньвьште бьньвисьм hазьркьм, сьбе Wəре бьвə, əзе ишəв ль сəр ньвьште бьxəбьтьм.

— Əре, əре, əз qöрбан, öса бькə,—Щəме гот у рабу чу. Мəллə Фəти щəhе дö к'əра нькарьбу жь həв бьбьжерə, ле тö Wəрə рое qазанща Wи эп'ещə бу.

Мöгдарəки xöрт Щəме дьhат—дьчу мала мəллə.

Əwи рое мəник дьгьрт, роке жи əWи гот:

— Щəме, мьн ньвшт Əʼзизрa кьрйə, анщах гəрəке qизькерa жи ньвьштəке бькьм Wəки кəчьк Wəxта гəдə бьвинə кəвт нəпəнийа теxə орта xWə у Wи. Ле тö xWə зани: ньвьшт бе тьшт навə.

— Əре, əз qöрбана xöлйа бьн пие тəмə. Мəллə наве Т'ащикxане пьрси, диса пəрчə к'агəз рəшəвəкьр, у дьрежи We кьр у гот:

— Əве ньвьште тö гəрəки бьви теки нав аве, бьди Т'ащ... xане əWe, кö ава ньвьште вəxар, мöкбəта Əʼзизə дьле Wеда We дəqиqе деврa дəре... Щəме ньвьшт hьлда у бəрбь мала баве Т'ащикxане лəзанд.

— Мəтa Щəме,—Т'ащикxане гот,—тö зува нəhатбуй мала мə, тə иро чь qəWи əм кьрьнə бира xWə?

— Qиза мьн, бина мьн тəне дəрнəдьк'əт, малда

к'əсəк тöнə. Мьн го һəрьм qасəке бал Т'ащикхане хə-бəрдьм.

— Дə wаре, руне.

Əwе чəве хwə ль wандəра дьгəранд, тə qəй дь-гот тьштəк öнда кьрийə. Əwа ль ведрое дьгəрийа. Бəхтра əwə лап к'еләка ведройа аве руньштьбу. Т'а-щикхане пьшта хwə wеда кьрьне, əwе зу ньвьшт жь пашьла хwə дəрхьст у кьрə нав аве. Wəхта дəсте хwə кьшанд, дəсте wе лева ведрое к'əт. Т'ащикхане тьш-тəк сəhкьр. Əwе кö ведрое ньhери дит, кö пьрти к'аг'əз сəр авейə у тедəрхьст кö ньвьштə. Иди h'ал пиреда нəма. Əwе хеләке ч'ə'ве Щəме ньhери у гот:

— Мəта Щəме əва чьйə? Тö навежи əзе ве сə-кəте тə р'öсакьм.—Т'ащикхане qəст əwа да тьрсан-дьне.

Зьмане пире hатьбу гьредане, чəв дəрк'əтьбунə сəр к'əллə, ньkарбу хəбəрда.

— Qиза мьн, хöде руе Сəйране ль ве дьне жи, wе дьне жи рəшкə. Ньвьшт да мьн гот: «Бьвə техə аве, бьра Т'ащикхан ава wе вəхwə, бəлки Ə'зиз бəр чəве wе рəшбə». Т'ащикхане жи шəрбьк тьжи кьр вəхар у гот: həрə Сəйранера бежə кö мьн жь ава ньвьште вəхар. Бь ве йəкева Ə'зиз тö wəхта бəр чəве мьн рəш набə.

Ле пире, ньвьшт к'ижан мəлләйи кьрйə?

— Əз ньзаньм, Сəйране дьгот,—мəллə Фəти кь-рийə.

— Дə, ньhа руне нин бöхə, паше к'əрəмкə həрə у щакə пəй вьр-вьзе мəллə нəчə.

Бона вс кöрмəта Т'ащикхане Щəме лап мəтəл ма.

Эваре Т'ащикхане мəсəла Щəме бавера qьсəкьр: Əwе тьштик жь баве хwə вəнəдьшарт, чьмки К'əрим hьм ль wе бавти, hьм жи дети кьрьбу.

К'əрим рабу чу мала Бəдо мəсəла жьне жера бе-жə. Т'ащикхане жи руньшт намə Ə'зизра ньвиси.

Əwе аhа дəстпекьр:

«Ə'зиз, щара əwльн сəлама алави дьшиньм. Дə-лалийе мьн, əмə сагə у сламəтьн, саги-сьламəтийа тə дьхазьм.

Ə'зиз, həла нав мəдə гəлə мəрьве кö пəй мəлле мьфтəхöр дьчьн həнə. Əwана хwə вəшартьнə. Бьбах-шинə, йəк жь wана дйа тəйə, йəк жи хатийа тəйə, кö hе пəй готьна мəлла дьчьн, wəки əм тек'əвьн мал—мал, шəhəр у гöнде wəтəне мə бьгəрьн, əме həр маләкеда расти хwəндəванəки бен у əгəр həр йəк бьхазə wе öса бькə, кö əw мəрьвана жь рйа харомаро дəрен, тек'əвьнə рйа раст, песира wане жь ләпе мəрьве динкəбанди хьлазбə...

Əwe ĥe namə xьlaз nəkьrьбу баве we дəрда к'ə-тə ĥöндöр', Т'ащикхане хаст наме вəшерə, К'əрим гот:

— Шəрм нəкə, qиза мьн, əз заньм тö Ə'зизр'а на-ме дьнвиси, бьнвисə. Бьнвисə кö кальк-пирке мə, де-баве мə тьме сəре xwə дьданə огьра кəбандьне. Бь məĥa бьрчи дьман, дьготьн кö бона хöдейə. Ле хöде qə тьштəк нəдьда wan хенщи бəлəнгазие. Шеха у мəлла əwана тьме бь хöде дьтьрсандьн, əwана жи дьбунə qуле wан у гəлəк-гəлəк дьбунə нечира ə'дəте кəвни ръзйайн.

Р'ожа ль ви əрди ə'мьре тəзə ĥатə чекьрьне, мьн xwə бь ван дəсте xwəва бирнə öса шех у мəллар'а к'ола, кö кəта-кəтае жь wьр дəрнайен. Анщах е мина Фəти ĥe ĥəнə, тьшт набə, əзе wир'а жи бирəке бьк'ольм.

Qиза мьн, чь дьньвиси бьнвисə, ĥəр öса фəсал бьнвисə бра Ə'зиз бəр xwə нəк'əвə. Əз баве wи р'ьнд насдькьм, щамерəки п'акə.— Паше К'əрим дəрбази ода дьне бу, Т'ащикхан т'əне ма, диса дəспекьр намə нь-виси. Ахьриеда əwe нвиси:

«Ə'зиз, тö кö ĥати мал, wанар'а нəк'əвə шер', фə-сал незики wанбə, бь р'асти, бь избатийава бьдə ина-кьрьне, кö тьштəки ĥəqи динда тöнə.

Дə бь хатьре тə. Т'ащикхан».

* * *

Məĥe хандьне бь сəрфийази сəр Ə'зизр'а дəрбаз-бун. Чаwа ль шəхте, öса жи ль техникуме wə'дəки кьнда əw бу нызкьрие колективе. Р'ожа Ə'зиз нə'ма Т'ащикхане стəндьбу интĥаме нивсалийа ə'wльн дабу у qимəте «зə'ф р'ьнд» стəндьбу. Нə'ма Т'ащикхане ль сəр wи гəлəки нöкьм кьр у əw бəр xwə дьк'əт xwə-xwə xwəр'а дькьрə шəр': «Чьма кəта ньĥа мьн дйа xwə у хатийа xwə жь we нəхашийе хьлазнəкьрьнə, ле тьшт навə, əзе жь вьрĥада öса бькьм, нə кö əwана xwə, ле öса жи мина xwə р'йа дин бьдьнə дəрхьс-тьне у бежьн, кö əм жи гəлəки we р'еда чун: ле мə ньĥер'и тьште ĥəqие тöнə»...

Р'ожтьра дьне əw автобусе сйар бу, бəре xwə да Кок-Йангаке.

Wəхта Ə'зиз гьĥиштə мал бəрəвар бу. Де у хушка wийə чук ль мал бун. Сəйран жь щие xwə р'абу у xwə авитə п'есира кöр', əw мəнкəм кəмезкьр, р'амуса у гот:

— Шькьр, кöр'е мьн, тö саг' у сламəт вəгəр'иайи, əз qöрбана туньщьк-тəмолие, бəжи у балевьм. Хушке qəт дəсте xwə жь стöе wи нəдьк'ьшанд. Паше Кəсəн у Гöле ĥатьн, wана к'еф-нале ĥəв пьр'си, Гöле бь дəн-гəки ньмьз Ə'зизр'а гот:

— Əзе мьзгине Т'ащикханер'а бьвьм.

Ə'зиз бь бəшəрəкə xwəш хушке нĥер'и, гот: — бьвə.

Сəкəтəке нəк'ьшанд ĥəвалед Ə'зизə шəхте: Сьло,

Алик, Тажьбай у ед майин, ӧса жи qәԝм-лезьм, щинар һатьнә бал Ә'зиз, паше әԝана р'абун чун, һәвале Ә'зиз нәчун, Ԝана Ә'зизр'а дәрһәqа шәхтеда, әԝи Ԝанар'а дәрһәqа техникумеда qьсә дькьр. Хәбәрдана Ԝанә шьринда Гӧле һат у һедика гази Ә'зизкьр, дәрхьстә дәрва гот:

— Т'ащикхане әлб һьлдан чу аве, дьгот бра бе сәр канийа дәве чем. Чоке Ә'зиз жь шабуна рәqьсин, һәвалар'а гот:

— Чәнд дәqиqа мьн ббахшиньн, әзе нһа бем.

Һәвале Ԝи әлбер'а сәрԜәхт бун, Алик гот:

— К'әрәмкә, әме сәкәтәке һивйа тә р'унен.

Хорт гһиштә сәр канйе. Т'ащикхане әлбәк тьжи авкьрьбу, дьхаст йа дьне жи тьжикә, дәнгәк бьһист у сәре хԜә һьлбьр'и, жь шабуне әлба валайә дестда к'әтә кание. ӘԜа харбу әлбе һьлдә, Ԝе дәме Ә'зиз жи хар бу у алики әлбе гьрт. Жь кӧба һәрдӧ дьла тә дьгот qәԜат нәмабу, кӧ әлба вала жь чәвкание дәрхьн.

ӘԜ р'уньштьн. Ә'зиз гӧлие Т'ащикханейә һунайи qәвз кьрьбу, бь Ԝанр'а ша дьбу, чаԜа тьштәки бьди дәсте зар'а пе шабә. ӘԜе сәре хԜә к'ӧтабу синге Ԝи у һәвр'а бона р'ӧжа хԜәйә пашԜәхтие хәбәрдьдан. Ньшкева Ә'зиз ани бира хԜә кӧ һәвал малда һивйа Ԝинә.

— Р'ьнана мьн, ббахшинә,— әԜи гот,— һәвале мьн мал һивйа мьньн...

— Һәр'ә, һәр'ә, дәлале мьн, шәрмә.

Ә'зиз вәгәр'ийа мал. Сьло мәт'а Сәйран у Щәмер'а дьгот:

— Һун чьр'а п'ехәме ледьхьн, наһельн мьразе дӧ кьзкьрийа бьгһижә һәв? Мәт'а Щәме, тӧ чьма хравтие дьки, чьма гӧр'а мәллә Фәти дьки?

— Дае,—Ә'зиз гот,—әгәр ньвьште мәлла р'астьн, ле чьма нә әз бәр чәве Т'ащикхане р'әшбум, нә Т'ащикхан бәр чәве мьн р'әшбуйә? Мәллә тәне е мина Ԝә дьхапинә у хԜә жи мина бәга дьжи.

Кәсәп кӧ хәбәрдана кӧр'е хԜә дьбһист гот:

— Кӧр'е мьн, тӧ р'аст дьвежи, мәллә гьшкә вьр'әкьн, бәре дһа п'исбу. Хәлq дьхапандьн, һәбуна Ԝанр'а кеф дькьрьн, ле һӧкӧмәта советие к'ӧка Ԝана бь р'әһава да вәдане, анщах е мина Фәтийә р'уви һәла хԜә вәшартьнә.

— Апе Кәсәп,—Тажьбай гот,—әме сьбе һәрьнә шькйат у бежьн,— йани мәллә Фәти бьшиннә хәбате, йане жи жь вьра бьдьнә дәрхьстьне.

Сәйране кәму тьшт иди р'ьнд фә'мкьр у дьле хԜәда фькьри: «Р'асти жи кьрьнед мәллә вьр'ьн, әгәр вьр' нинә, ле чьма Т'ащикхане ава ньвиште вәхар тьшт нәбу, һәла сәрда жи Ә'зиз гот Т'ащикхане Ԝе дәqиqе мьнр'а намә нвиси»... ӘԜа Ԝа дьфькьри.

— Апе Кәсәп, мәт'а Сәйран, Сьло ньшкева гот,—

ве гаве бра мәллә Фәти щие хWәда бьсәкьнә, әме сьбе hәqe Wи дәрен. Wарен, әм жь мәсәла фәрз хәбәрдьн. Ә'зиз жь Тащикхане кьздькә, әW жи Wи кьздькә, мәри нак'әвә орта дӧ дьла у чар ч'ә'ва, Wәрен әм hәр'ьнә хазгинe Тащикхане.

— Әз ньзаньм,—Сәйране зу щаб да,—Кәсән занә.

Апе Кәсән hьнәки фькьри у гот:

— Әзе дәWса щаWe Wәр'а сәрhатике qьсәкьм. Ве сәрhатиe к'әсәк ньзанә, хенщи мьн, Сәйране у дӧ мәрьве дьне, кӧ нә ль вьрьн. Сьло, кӧр'е мьн, hьнәки бьсәкьнә әз хәбәрдана хWә хьлазкьм, дәрhәqа Ә'зиз у Тащикхинеда әме паше хәбәрдьн.

Әм ль Wәлате Р'оме бун. Әз у хортәки к'ӧрд шьване Ә'ли бәге бун. ӘW дӧ сал бу әз у Фәто дьчушьване Ә'ли бәге бун. ӘW дӧ сал бу әз у Фәто дьчунә бәр пәзе бәг. Фәто Фәтое р'аст у бок'әбәран бу. Нә дйа Wи, нә баве Wи hәбу, qәрәз, этим бу. Жь мале дьне тәне кӧлавәки Wийи шьвантие hәбу. ӘW жи нә йе Wи бу, әгәр Ә'ли бәге мә'ни бь Wи бьгьрта дькарьбу әW кӧлаве шьвантие жи же бьстәнда. Wан сала гәләке мина Фәто хӧдане Wе «hәбуне» бун. Әм зькәки тер, зькәки бьр'чи, сал дӧнздәh мәhа дьчунә бәр пез. Мә гәрми-сари ньзанбу, әм бун, hьнәк нане тьсп у таса шир... Шарәке әмә ль зозане бун. Шәв бу. Пәз ль гӧhер'е нәдьсәкьни. Шәвәкә гәләки сәqәт бу, ч'әвч'ә'ва нәдьдит. Зипьке мәккәм ледькьр, щарна ә'Wра бьрqвәдьда, тә ньшкева дьнhер'и пәз нәр'ьки. Әз у Фәтова чарнькале пез дьчун-дhатьн, хеләке баранәкә hур дәстпекьр. Әм р'ьнд шьлбун, бьнатара пезда мә жь

сәрма пьшт к'ӧтабу пьшта hәв, кӧ hьнәки гәрмбьн, ньщкева мә дәнге г'ийе мәрьва бьhист. Әм зу hәв qәтйан, чьмки шәве hа бәг дhатә нав пез, тәсәлйа пез дькьр. Әгәр әWи шьван р'азийи, йани ль бал hәв бьдита, Wәй нале Wи шьвани, сьбе бәг әW дьда бәр зодита, Wәй нале Wи шьвани, сьбе бәг әW дьда бәр зог'а кәвтеки дькьстә нава щи у ньвина. We дәме Фәто р'әви феза пез. Бистәк дәрбаз бу, нә дәнг hәбу, нә кьс. Әз мәткал мам, мьн дьле хWәда дьгот, әгәр бәг буйа нhа кьрьбу hәWьр'зә, ле әва чь сӧр'ә. К'и hат? Әз hеди-hеди hәвраз бәрбь Фәто чум. Wәхте әз дьчум, мьн ньhер'и Фәто у qәрәтукива бәрбь мьн тен, әз hәма щие хWәда сәкьним чок ль мьн сьст бун. ӘWана лап незики мьн бун у Фәто hедика гази мьн кьр:

— Кәсән, пешда Wәрә, Хане мәр'а хӧрәк анийә. Мьн кӧ наве Хане бьhист, ноли бузе щие хWәда qәр'ьсим, львтандьн бь мьн нәбу. Сьло бәр хWә нәда у гот:

— Апе Кәсән, ахьр Хане к'и бу?

— Сьло, кӧр'е мьн, сәбьркә, чахе мәзьн хәбәрдьдьн мәри гьлие Wан девда наhелә. Сьло шәрма иди дәнге хWә нәкьр, Кәсән диса дәстпекьр: әWана дитьн кӧ әз жь щие хWә нальвьм, лап hатьнә щәм мьн, Фәто тьштәк дьрежи мьн кьр у гот:

— Кәсән, hане ве дәстәхане. Мьн дәстәхана нин жь дәсте Wи гьрт у гот:

— Qиза мьн, Хане, тӧ ве шәве чь дьгәр'и?

ӘWe шәрма сәре хWә мина мәрьве сущк'ар кьрә бәр хWә. Фәто дит кӧ дәнг жь Хане дәрнае гот:

— Апо, тә qә щаhьлти нәдитийә. Иди мьн hәр тьшт фә'м кьр у жь Wан дурк'әтьм. Хане qиза Ә'ли бәге бу. Иди саләке гәләктьр бу, кӧ Wана дәрде дьле хWә шәве hайә тә'рида тьме hәвр'а qьсәдькьрьн. Ле мьн биркьр, нә гот, кӧ Хане hьм ханди бу, hьм жи гәләки бәдәW бу. Нhа әз Wә'р'а qьсәкьм, бьнhе'рьн Wана чаWа hәв ньзкьрьнә?

Р'оке Фәто пез дадьхә сәр кание у дьхазә hәрә жь кание аве вәхWә, дьнhерә Хане ль Wьр р'уньштйә, дькә вәгәр'ә Хане дьве:

— Фәто, чьма пашда вәгәр'йайи? Wәрә аве вәхWә, әз заньм тӧ тийи. ӘW пашда вәдгәрә Хане шербьк тьжи ав дькә у дьдә Wи. Жь We р'оже шунда, р'оже бь думанә мьж, шәве тә'рийә сар, кәрдӧ ньзкьри р'аст и hәв дьhатьн у кӧба дьле хWә hәвр'а qьсәдькьрьн.

Фәто кӧ вәгәр'йа hат әм р'уньштьн, мә сьфра хWә вәкьр, нане хWә тер хар.

Фәто, ле Хане тә'р'а qә чь дьгот?—мьн жь Wи пьр'си.

— Хане дьгот, әм жь зозане дагәр'нә аране, лазьмә әм hәр'ьнә Wәлате аза. ӘWе мә'р'а qьсәдькьр, Wәки ль Wали Әрәз дәWләтәкә тәзә hатийә сазкьрьне. Лазьмә кӧ әм hәр'нә Wи Wәлати у аза нәфәса хWә бьк'шиньн.

Әм бесәбьр hивйа We р'оже бун. Мә, шьвана, гавана, ль чоле дәрhәqа We р'ожеда хәбәрдьда. К'е чь дьбьhист дьhатьн hәвр'а qьсә дькьрьн. Әгәр шьванәки, йани жи гаванәки тьштәки тәзә бьбhиста, щие мә ль загәке бу, Wедәре хәбәред тәзә дьhатьнә готьне. Ле

Хане жь гәләка пьр'тьр мә'р'а тьште тәзә дьгот, чьмки мала Wанда тьме бәг топдьбун, хәбәрдьдан.

Иди Wәхте дагәре бу. Сӧр у сәрма пайизе hеди-hеди хWә дьда кьвше. К'очә-к'оч к'әтьбу нав эле. Әм жи дагәр'йан. Р'ожед пайизе кьн дьбун, ле шәв дьреж. Wан шәве пайизейә дьреж мә катани бәрбанга сьбе пәз дьчеранд.

Шәвәкә пайизейә сайи бу. Мә пәз тәзә р'акьрьбу шәвине. Әз Фәтова р'уньштьбун мә хWәр'а хәбәрдьда, мә Wәхтәки ньhе'ри пешйа пез сәрмәда сьльки. Әм р'абунә сәр хWә мә дит кӧ Хане бь ләз бәрбь мә те. Тә дьгот агьр мала баве к'әтийә, тәв бь к'ӧлфәти шәWьтинә, тәне же әW майә. ӘWа кӧ гhиштә мә хWә авитә п'есира мьн, гьрйа у гот:

— Апо, мә жь ви агьри дәрхә. Ишәв эварда баве мьн чок к'ӧтайә чока Ә'вдьлә бәге qәләне мьн вәдьбьр'э. Әз чьqаси дьвежьмә дйа хWә Wәки баве мьнр'а бежә әз жь кӧр'е Ә'вдьлә бәге h'ьзнакьм, нәбу тьштәки.

Әз у Фәто бәр дьле Wеда hатьн, qәрәз, мә бь щур'әки әW кәркьр. Паше Хане мә'р'а диса гот:

— Фәто, мьн Wә'р'а чәнд щара готйә, Wәки Wарен әм hәр'ьнә Wәлате советие. Мьн гот:

— Qиза мьн, чьма әм чә'ве хWә кор дьхазьн, әме жи бен.

Мә ӧса qраркьр дӧ р'ожа шунда, шәв, жь Wи Wәлате qәтле бьр'әвьн. Мә фькра хWә лаWькар'а жи гот.

Әw шәва кӧ әмә зува чәвыһер'ибун, һат гыһишт. Әм гышк ль сәр канийа бынатара гӧнд топи сәр һәв бун.

We шәве гәләки сар бу. Әм рек'әтын. Мә реда али һәв дькьр. Мина тәйре кӧчәр әм дьбәзйан, wәки зу бьгһижьне, дә, нав мәда жьне кәмлә, жьне дәстдәргуш жи һәбун, әw фәqирана бь мәра дьһатын, әw жи гәһ дрәвйан, гәһ дьсәкьнин, щарна әрде дьк'әтын у радьбун, ле тәне хастьнәкә мә һәбу, бьгьһижнә wәлате аза. Бәлки тәва wи wәлати wан у әwләде wанә чук гәрмкә, әм гышк дьрәвин. Чаwа мәри щущука бьгьрә бьручкинә щущук бьрәвьн ль хwә тьштәки техьнә талдә, а ӧса әм дьрәвин. Әм дьрәвин, кӧ wәлате аза мә техә бьн баске хwә, бәлки гурт мә бе... Бәле, әм рәвин, хьлазбун. Гурта тәзә ль мә у әwләде мә һат. We шунда апе Кәсән авәк хаст у гот: әва дәрда мьн бәр чәве хwә дитйә. Ханс бона Фәто, дьһа раст бона кӧб-кьзкьрьне, де, баве хwә һишт у һат дәрк'әтә вьра. Ле ижа Ә'зиз у Т'ащикхан we к'ӧда һәрьн? Сьбе рожа ләдейә, гышк диса бәрәвбьн, wәрен әм һәрьнә мала К'әрим.

Һәвале Ә'зиз бь ван гьлие апе Кәсәнра гәләки ша бун, ле гәр-баске Ә'зиз тӧнәбун, wәки бьфьрә.

* * *

Жь наврожe хеләк цәрбаз бубу. Апе Кәсән, Сәйране у мәрьвед кӧ we бьчуйана хазгиние иди һазьр дьбун wәки жь мал дәрк'әвьн.

Щәме әв йәка дитьне ль бәр дери чәвкьрә Сәйране, йани тӧ к'ӧда дьчи.

— Ле чь бькьм, —әwе һедика гот,—әзьм әw кӧрә, әз нькарьм дьле wи бьшкеньм.

Щәме орта шемикеда мәт'әлма у к'әтә фькра: «гәло һәр'ә н'әре хwә жь мәллә Фәти бьстинә, йане на».

БӘХТЕ QИЗA МӘТЕ

Qадо тәзә жь заводе дәрдьк'әт, нә'мәбьр нә'мәк да Wи. ӘWи We сәкәте әW дәстньвисара харо-маро наскьр у ньшкева вәщьньqи.

Малда п'акет бь фәсал вәкьр, нә'мә хWәндьне шунда к'әтә каләки чәтьн. Орта дӧ авада мабу, ньзанбу чь бькьра. Гәләки фькьри, һаqаси фькьри, Wәки эше гьртә qафе Wи. Р'абу кӧ р'азе, ле т'аWтийа Wи нәһат.

Qәрәз, һатә сәр We qьраре, Wәки р'уне щаба нә'ма Wейа бьньвисә.

«П'ак'изәр, бәре ә'Wльн сәлам!

Сәламе шунда, тӧ бьзаньбә, Wәки иди дәрәнгә, дәрәнг...

Әз ньkарьм дьләки бьк'ьр'ьм, дьләки жи бьфрошьм. Иро р'аст кәвтекә, кӧ мә бәлгә даниjә сәре qизәке. Әгәр әв йәка нибуйа, әзе дьса бь дьл у щәгәр бьбуйама машоqе гӧла хWәйә ә'Wльн.

Ә'зиза мьн, бра дәрд тә п'учнәкә, һәла ә'мре дьр'еж пешийа тәйә. Әгәр нәви qуле ә'дәте кәвн, тӧе хWәшбәхтви.

Qадӧ»

* * *

Qадо бь сәрфнйази дәрсхана дәһа хьлаз кьр, атестата хWә станд. К'ӧлфәте мала Wан жь чука кәтани мәзьна шабун.

Баве, кӧ әв шабуна дит, гот:

— Кӧр'е мьн, готи тӧ һәр'и институтәкеда qәбулби у р'ожәкә һа хьлазки бейи әме дьһа шабьн.

— Баво, нета мьн жи әWә. Wәки изна Wә һәвә, әзе сьбе на дӧсва һәр'ьмә Ереване.

— Һәр'ә, огьрбә, һәма тӧ qәбули институте буйи, щаWе бьдә мә.

Wан кәрд р'ожа Qадо гӧндда ма, се—чар щара дьчу Wи сәри гӧнд, дьһатә ви сәри бәлки П'ак'изәре бьбинә. Ле дйа We иди сәр кәс-кәса к'әтьбу у ләма нәдьһишт әWа тӧ дәрада һәр'ә. Р'ожа We р'ек'әта, бәрбанге, Qадо дәрк'әтә нава гӧнд. Гәр'йа-гәр'йа һат дәрк'әтә һьнда бедәре, щие щара ә'Wльн әWи у П'ак'изәре р'амусане шьрин п'әвгӧһастьн. ӘW к'еләка щәWа һьнда бедәре р'уньшт.

Бае сари кö ве бәрбанге пꞌорꞌе Wийи гöстил-гöстил дьхьст, хWә пꞌәнщәра мала бавс Пꞌакꞌизәрерꞌа дьгиhанд у әгәр зар-зьман hәбуйа We бьгота: «Пꞌакꞌизәр, чьма öса мәлул-мәлул руньшти, рꞌабә, ирꞌо ньзкьрие тә жь гöнд дәрте, hәрꞌә вәрекә».

Qадо hе дәрhәqа Пꞌакꞌизәре у рꞌоже бöhöрида дьфькьри, ле ләнге пꞌие Ханьмзәре әW жь Wан фькьра дурхьст.

— Qадо, тö тәне ве бәрбанге чьма hати вьра, öса пꞌосидә-пꞌосидә руньштийи?

— Әзе ирꞌо иди hәрьмә Ереване, мьн дьхWәст qә нәвә рꞌожа пашьн Пꞌакꞌизәр бьдита у чәнд гьли-готьн жерꞌа бьгота.

— Тьшт набә, фькара мәкә, hәрꞌә огьра хWәда, мәта тәйә бе иман наhелә Пꞌакꞌизәр жь мал дәре. Hәрꞌә, hәма тö институтеда qәбул буйи, щарәке Wәрә, әзе дәсте We бькьмә дәсте тә, hьлдә, бьвә.

— Ханьмзәр,—Qадо hедика жь щие хWә рꞌабу у гот,—иди илаща мьн тöнә, әзе рꞌабьм hәрꞌьм.

Ле тәмиа мьн ль тә, hәма тә дит Wәки дьхазьн Пꞌакꞌизәре бьвьн, мьнрꞌа телеграме бьшинә. Әз жи, кö институтеда hатьмә qәбулкьрьне, әзе We дәqиqе тәрꞌа адреса хWә бьшиньм.

— Qадо, Wайә, Ләтифи нәхашә сәр кꞌеләкейә, hәла исал Пꞌакꞌизәре навьн, саләкә дьне жи хöде занә. Тö архайин у бь дьләки ша бьдә сәр огьра хWә.

ӘWи тәмә да у hиви кьр, Wәки гьли—готьне Wи бьгьhинә Пꞌакꞌизәре у хатьре хWә жь We хаст, hатә мал, чь лазьм бу hьлда у рекꞌәт.

Автобусе Qадо жь гöнде Wани рꞌәWша тәбийәтейә аWаз-аWази хWәкьри дурдьхьст.

Автобусе дәшт, зәви, гöл, рꞌьhан у даред башqә-башqәйә дәве рꞌеда мина хәләqе зьнщира пәй hәв рꞌезбуйи, нарꞌава дьhиштьн, нәму qәWмандьне зарꞌотие дити, нәта ве дәqиqе, чаWа ава каниийа зәлалә гöнде Wан, бәр чꞌәве Wирꞌа дәрбаз дьбун. У тә тьре Пꞌакꞌизәр жи пешбәри Wи сәкьниийә дьбежә:

«Дәлале мьн, hәрꞌә, тәрꞌа огьрбә, ле мьн у ве рꞌәWша гöнде мә бирнәкә.»

Автобуса бе пꞌәрꞌә, бе баск, чаWа мәри hәспәки кꞌьнели бе гәм сийарвә, а öса әW жь ве хәмьле дурдьхьст у дьрꞌәванд. Wәхта рꞌо дагәрꞌйа Qадо гьhиштә бажерꞌ.

* * *

Wәхте интhама бу. Qадо шöхöле хWә дабу института политехникие.

Щаhьл гәләки бәрави бәр институте бьбун. Дьле hәр йәкида тьштәк дьсеWри. Qадо интhама әWлин рьнд да, ле йа дöдада нькꞌьси. ӘWи öса нәсаб дькьр, кö әW жь вьрhада навә хöдане хWә тö шöхöли, йа Wи нәта вьра буйә. ӘW жь институте дәркꞌәтьне соqаqе бажерꞌә фьрә бәр чꞌәве Wи ноли шьвәрꞌие харо-маро дьhатьнә

к'ьвше. Ч'əве Wи рˈəшəвəдьhатьн. Бь каləки чəтьн хWə гиhандə меванхане.

We шəве нəтани бəрбанга сьбе рˈанəза. К'елəк-к'елəк Wəлдьгəрˈийа. Əwи рьнд сəкдькьр, wəки рəкəтие надə кале, кӧ We одеда рˈазайə.

Сьбə тəзə сафи бубу. Qадо рˈабу, кӧ к'ьнще хWə хWəкə, кале пьр'си:

— Кӧрˈе мьн, тə ишəв qə хəw нəкьр, чь qəWь-мийə?

— Qəт, апо, тьштəк нəqəWьмийə.

— На, кӧрˈе мьн, əз иди шест пˈенщ сˈалимə, мьн əˈмьре хWəда гəлə-гəлə тьшт дитйə... Бежə мьн, ахьр чь qəWьмийə, бəлки əзе бькарьвьм али тə бькьм?

— Апо, мьн шӧхӧле хWə дабу институте, ле...

Кале иди həр тьшт фəˈмкьр у гьлие Wи нивщи hишт.

— Кӧрˈе мьн, к'и кӧ дəрсхана дəhа хьлаздькə, готи həрˈə чəнд сала бьхəбьтə, нава хəбатеда qалбə у бьзанвə qазанщ, к'ар чаWа те кьрьне. Wəки щаhьл колхозеда, совхозеда бьхəбьтə у паше бе институтеда бьхунə, хьлазкə, əWe qəдьре хандьне жи, qəдьре хəбате жи рьнд бьзанвə. Əw нав хəбатеда рˈасти чь чəтьнайа бе We алткə.

Фькара мəкə, рˈабə бь əшq, ша вəгəрˈə гӧнде хWə у колхозеда дӧ-се сˈала бьхəбьтə, паше Wəрə институте. Тӧ тӧ Wəхти пˈошман нави.

— На, апо, əз вəнагəрˈьмə гӧнд. Əзе ль вьр бьминьм у həрˈьмə заводəкеда бьхəбьтьм.

— Тӧ зани,—кале рˈабу сəр пˈийа у готе,—əз иди дьчьм, дəрˈəнгə, готьна мьнə ахьрие əвə, щьмаəˈт дьве: «Əва дəрийə, əва жи пˈəнщəрə, к'ижан тəрˈа дəст дьдə wьрˈа дəре», ле мəри пˈəнщəрерˈа дəрнае, мəри дерирˈа дəрте.

Пəй чуйина калерˈа Qадо дˈиса к'əтə мьтала, чь бькə? Вəгəрˈə гӧнд, чаWа вəгəрˈə? Нə ахьр, нета Wи П'ак'изəре сəре хWə нəгьрт. Əwи дьхаст тек'əвə инсти-тута шəве у щикида бьхəбьтə, həрˈə кьзкьрийа хWə жи бинə. Ле ньhа... Ахьрй, hатə сəр We qьраре, Wəки həрˈə тек'əвə заводəке бьхəбьтə.

Щьмаəˈте рьнд готйə: «Бь пьрсе мəри дьчə qӧр-се», əW жь меванхане дəрк'əт, бь сальха hат гьhиштə завода «П'аред автоа». Незики дəре, кӧ сəр нвиси бун «П'ара кадра» бу у hедˈика дəрй к'ӧта, к'əтə hӧндӧрˈ, сəлам да хорте qəмəр, хорт сəлам вəгьрт у щи нишани Wй да, Wəки рˈуне.

ƏWи пьрси:

— К'əрəмкьн, хьзмəта Wə чьйə?

— həвал, дьхазьм заводеда бьхəбьтьм.

— Зəˈф рьнд. Qə хWəндьна тə həйə?

— Бəле, мьн йсал дəрсхана дəhа тəзə к'ӧта кьрийə.

— Дьhа баш, дьhа баш, Wи чахи пешда рˈуне,

әрзәке бьнвисә у сьбе Wapә сәр хәбате. Әзе тә бьшиньмә сәр хәбатәкә лапә hеса.

Паше Qадо хатьре хWә хWәст у дәрк'әт.

Ищар жи к'әтьбу фькара старәке. Әwи жь дö-се мале к'еләка заводе пьрси, гәло ханики чук бона дö мәрьва тöнә, бь к'ьре бьдьнә мьн. Хöданс маләке гот на, ле qизәкә чардә-панздә сали гот:

— Ханики мәйи чук hәйә, Wәре лебьнhерә, ле де, баве мьн нә мальн, Wәхта We бен.

Кәчьке дәре хени вәкьр. Qадо ль хени нhери. Һәма әw әсьл ханики аhа дьгәрийа. Хеләки шунда баве кәчьке hат, Wана хәбәрдан у хани бь к'ьре данә Qадо.

Qадо шәбәqа сьбера рабу, тәштекә сьвьк хар у hатә бәр заводе. Әwи нав у наве баве хWә гот, сәрWер дәстурнәма, кö сәр наве Wи hатьбу нвисар, дрежкьр у гот:

— Тö тьме wәхта тейи сәр хәбате, дәстурнәме хWәра бинә у бәр дәргә дәрхә нишани нобәдар бькә We тә бәрдә.

— Һәвале сәрWер, фәмдарийә.

Ве хәбәрдане шунда әwана дәрбази кәwша заводе бун. КәWша заводе hаqаси мәзьн дьhатә к'ьвше, Wәки тә т'ьре гöндәки ч'уки сьвьк вьрда щиwарбуйә.

Әw тәзә к'әтә кәWша заводе, дö хание дьрежә мәзьн дьhатнә к'ьвше. Орта Wан кәрд ханийара машинә дәрбаз дьбун. Педа-педа дьрежайа ханийара дар hатьбунә чькандьне. Wан дара рәWшәкә майин дьда We рe. Жь Wан ханийа hьнәки вьрда тәлә әрд hатьбу ракьрьне у гöл рәшандьбун. Ль рәх гöла щие рожнәма hатьбу чекьрьне.

Дәнге дәзгәhа he дурва ль мәрьва хWәш дьhат. Wәхте Qадо әW дитьн, әлбера hьнәк жь qануне физике к'әтьнә бира Wи. СәрWер әW жь дö дәзгәhа дәрбаз кьр у ль бәр йәке сәкьни. Ль сәр We хортәки зәрини бистhәйшт-си сали дьхәбьти. СәрWер незики Wи бу у готе:

— Дәqиqәке сәбьркә.

Хорт дәзгәh да сәкьнандьне. ӘWи дәсте хWә да сәр мьла у готе:

— Әв хорте бал тә бьхәбьтә. Р'ьнд hинкә. Ле Qадо жь щие хWә нәльви. Хорт незики Wи бу у дәсте хWә даеда.

— Андрей.

ӘWи жи дәсте хWә да Wи у наве хWә гот. Паше hатьнә бал дәзгәhe.

— Qадо, — Андрей бь кәмде хWә дәст бь хәбәрдане кьр, — ве дәзгәhера дьвен: «Р'езбар'ез»-йани кö сәр ве р'езба дьдьнә бьр'ине. Тö иро qә дәсте хWә нәдә тьштәки, тәне бал мьн бьсәкьнә у ль дәсте мьн мезәкә, бьне әз чь дькьм. Тöе дәh-панздәh рожа бьн дәсте мьнда чаWа шагьрт бьхәбьти, паше гәрәке индәсте мьнда чаWа шагьрт бьхәбьти, паше гәрәке индаме бьди у дәрәще бьстини. Әва дуз шәш салә, кö

əз ль ве заводе дьхəбьтьм, сале жи qə нəбə шагьртə-ки-дöда һиндькьм. Һəнə əW шагьрте, кö бəр дəсте мьн һин дьбун, ньһа заводеда һоста дьхəбьтьн. Wəки тö жи бь аqьл у к'əмал бьхəбьти, Wəхте бе, тöйе нə кö бьби һоста, ле инженер.

Паше əWи ль к'ьнще Wи неһери у гот:

— Ле чьма тö ван к'ьнщава һати?

— К'ьнще мьнə хəбате тöнəньн.

— Тьшт набə, Wəхте фьравине əме һəрьн бежьн бьра тəр'а к'ьнще хəбате бəрдьн.

— Тö ван к'ьнща дьбини,—Андрей к'ьнще хWə нишанда у гот,—əвана заводе данə.

Паше əWи дəст бь хəбате кьр.

Qадо сəр Wир'а сəкьнибу, хəбата Wи дьньһери. Щарна жи сəре хWə бьльндькьр ль заводе дьньһери. Дьньһери, Wəки сəр һəр дəзгəһке мəрьвək сəкьнийə у бь к'əл-бин дьхьбьтə. Чəнд qизе щаһьлə хəлате тəрə-тəмьз ле тенə бал Wана, хəбата Wана дьньһерьн у дь-чьнə бал е дьне. Хорт дьхаст əве йəке жь һəвале хWəйи тəзə бьпьр'сə, ле шəрм кьр.

Иди п'алə дəрк'əтьбунə фьравине. Һəвала т'əв əр'зə бьрьнə кəсабдарие. Кəсабдар сəр əр'зе нвиси у əWана чун жь əмбара к'ьнща—шəл, бьлузək у щотə батинкə стəндьн.

Андрей Qадо ани Wедəре, к'идəре п'ала к'ьнще хWə дьгöһастьн. ƏWи ль Wьр к'ьнще хWə эхьст у к'ьнще хəбате хWəкьр. Андрей ль Wи нһер'и у бь к'əн гот:

— А, тö һежа буйи п'але р'асти.

Бу п'ирqə-п'ирqа Wан к'əнийан у бəрбь харьнхана заводе чун.

Сəр нин Андрей пьрси:

— Бьбахшинə, де-баве тə һəнə?

— Бəле, һəнə.

— Ле нə баве мьн һəйə, нə жи дйа мьн. Баве мьн шерда һатə кöштьне, ле р'əкмəтийа дйа мьн ван сала мьр. ƏWи эмəки хWə кəркьр, паше пьрси:

— Демəк, тə гава дьне гот, кö əзи һе нəзəWьщи-мə, əре?

— Бəле, мьн исал дəрсхана дəһа тəзə хьлазкь-рийə.

— Ле кьзкьрийа тə тöнə?

Жь ве пьрса һəвале хWə Qадо зəнщəйи бу. Ньза-ньбу чь щаб бьда. Дьхаст бьгота, Wəки на, ле ньшкева аһа фькьри: «Мьн ль гöнд дəрде əвинтйа хWə щарна Нəрмин'ра, щарна Ханьмзəрер'а дьгот, йане жи дəрдь-к'əтьмə сəр ава, кö к'елəка мала мəр'а дьк'ьшйа, qьсə-дькьр у дьле хWə р'əнəт дькьр, ле вьра?». Лəма жи гот:

— Һəйə.

— К'ийə, чь к'арейə?

— Һəла дəрһəqа ве йəкеда тьштəки нəпьр'сə.

Wəки əз ве йəке qьсəкьм Wе гəлəки бьк'ьшинə, П'ак'изəрə, П'ак'изəр...

... Qадо малра нәмә нвиси: «Баво, щара әWльн дәсте тә радьмусьм, паше һун бьзанбьн, кö әз нәһатьмә qәбулкьрьне, ле заводеда дьхәбьтьм, мьн хWәра ханнки чук жи кьре кьрйә. Әз нди нькарьм бемә гöнд. Мьнра дәстә ньвин бинә, әва дö шәвьн хöдане хени щи-нивина дьдә мьн у әз теда радьзем. Фькара мьн qәт нәкьн, кәта ньһа мьн öса кәсәб дькьр Wәки һәр тьшти йнститут дьдә мерьв, ле на. Әзе чәнд сала заводеда бьхәбьтьм, паше һәрьмә институте.

Щарна мьн жь мәрьве аһьл дьбьһист, дьготьн, кö дәсте фьланкәсе зер дьбьрә, әWи сәнәткарә. Расти жи öсанә. Гöмана мьн һәйә, нава саләке-дöдала әзе бьвьмә пешәкзанәки. We мьнра жи бежьн дәсте Wи зер дьбьрә. Нәфәре мале жь чука кәтани мәзьна сәлам дькьм. Дә бь хатьре Wә. Qадо».

* * *

Пакизәр... Кьзкьрийа Qадо...

Чуктиеда әWә гәләки рьнд бу, чьqаси мәзьн дьбу, аqаси бәдәW дьбу. Бәжнева ортә бу. Деме We мина кьнара сор дькьрьн.

Wәхте әWә чардәһ сали бу, шәвәкә пайизе де, баве у бьре бәхте We дарәкә дьрйе аландьн.

Иди бәлге дара, чере кәWшән зәр дьбун. Пайиз бу. Мещ-моза кем дькрә вьзә-вьз. Һәбуна колхозе гьшк бәрәви сәр һәв кьрьбун, чопәк ль чоле нәмабу.

Шöхöле колхозе сьвьк бьбу. Колхозван пае пьр ль ферме деWер у пез дьхәбьтин.

Эварәкә пайизе Мәкмәд жь ферме вәгәрийа мал, ньһери: – апә, жьнапә у дö се qәWме Wанә дьне һатьнә мала Wан. Wәдәки шунда де шандә пәй щинара.

Мала Ә'ло бь qәWм, лезьм у щйнарава кьмкьмибу. Qадо у де, баве Wи ль We мәщлисебун. ӘWи хWә дабу кöнщәки хенй у гöһ дьда сәр хәбәрдана Wача. Хьдьр гьлйк жь вьр ани, йәк жь Wьр, кöтасие һатә сәр мәсәла фәрз у гот:

— Ә'ло, әм бранә, ле ищәв дьхазьн Wәки ве qәWмтие дьһа мәнкәмкьн. Тö гәрәки qиза хWә бьди Ләтиф. Дә, qйзап у кöрапьн, We дьһа сәр һәв бьшәWтьн.

— Растә, һун һатьне һәре-на, мьн разибуна хWә да, ле ньһа дьньһерьм кәчьк Ләтиф кьзнакә. Хени ве йәке, брао, сәре ве кöма руньштикьм, Wәки әз бьзанбьм, qиза мьне кöр'е тәр'а жьитие бькә, әзе бьдьм.

— Ло, малавайо, әW чь хәбәрьн тö дьвежи? Чьма кöре мьня корә, топалә, сәqәтә, шькьр хортәки сәр хортаранә.

— На, масәлә нә сәр We йәкейә, ле занәбуна әз заньм дьле Пакизәре Ләтифда тöнә.

Мере ль Wьр һәрәке аликида готьн, кö Ә'ло, кöро, щйе бав һәйә qиз чь пешәйә. Ә'ло шәрма сор бу у хWә кар кьр. Һәма ви чахи Мьрде гази Ә'ло кьр, бьрә дәрва у һедйка гот:

837—4

— Ло кӧнде мера, чи тə Wан гьлийа к'əтийə дьвежи, кӧ дьле кəч'ьке тӧнə. Чьма зьман давежи дəве П'ак'изəре? Мале бьранге тə гəлəкə, һəр'ə һӧндӧр', бьстинə qəлəне хWə.

Ə'ло вəгəр'ийа һӧндӧр', р'уньшт, Кəмо гот:

— Ə'ло һун qəWм-пьзмаме һəвьн, һəв нəэшиньн, qəлане qиза хWə бежə, əм qəлəн ббьр'ьн, р'авьн ширинае бьхӧн.

Ве дəме Qадо иди т'аW нəкьр у гот:

— Баво, чи тəр'а, əwана хWə чь дькьн бьра бькьн?

Кəмо кӧр'р'а тьштəк нəгот, ле ч'əве хWə ль Wи щьнувəкьр. Ле сəр qəлəн гəлəки бəр һəв дан. Һаqаси сəр We к'ьр'ин-фротане хəбəрдан, Wəки һьндьк мабу дике бəрбанге бангда. Анщах тӧ к'əси нəдьгот е зəWьщи к'е дьстинə? Ахьр, чьма əм зьнек'арие дькьн? Гəло чьма кӧр'ап сəр qизапе бəнги дьвə? Щава ван пьрса тəне у тəне ə'дəте кəвн дькарьбу бьда. Ле ижа к'ане ə'дəте кəвн, Wəки дəсте хWə теки тине у же бьпьрси: əва чь йəкə? Нə ахьр, зува к'ок'а Wи мина дарəкə кьшкəкола һатийə вəдане у шəWтандьне. Ле ижа дə тӧ Wəре, һе нəбьхер, хӧлийа Wи к'ӧнщада майə у щар-щара кери мəрьве пашдамайи те.

П'ак'изəре ода дьнеда һесьре хуне дьбарандьн, ле де, баве у бьре əW дəрхьстьбунə базаре qимəт дьготьн, бьк'ьрчийар'а п'əвнəдьк'əтьн,

Ве дəме Ханьмзəра һəвала We дəри вəкьр у к'əтə һӧндӧр'.

— П'ак'изəр, əз р'ьнд заньм, Wəки дьле тə Лəтифда тӧнə, ле бь һесьра тӧ тьшт найе сери. Тӧ п'ак зани, Wəки де, баве мьн жи дьхастьн мьн зоре бьданə мер. Тə дит, мьн чь ани сəре Wан. Əз р'абумə р'уе Wан у гот, Wəки һун мьн зоре бьдьнə мер əзе хWə агьр дадайикьм, йани бьһельм аликида бьр'əвьм.

Р'абə, шəрме бьдə бьн п'ие хWə, дəрбази ода дьнебə бежə:—гəли бьк'ьрчийа, чьма һун дьле нəнəбанди дьдьнə нəбандьне? Бь готьна Wə, гьва ль щə'кнəме бəроша qире-qəтране һəйə, һəма хут щие Wə əW дəрə. Wə готи бьвьн бавежьнə бəрошəкə ӧса у агьре гӧр' бьдьнə бьн бəроше, һун саг'ə-саг' We бəрошеда бьшəWьтьн, бьк'əльн у паше һуне бьзанбьн, кӧб чьйə, кьзкьр'ьн чьйə, qəлəн чьйə, е кӧ буйə у дьбə баисе гəлə-гəлə Мəм у Зина.

Кəйф, П'ак'изəре əв йəка нəкьр, тəне дьгрийа, ӧса дьгрийа дьгот, Wəки шəрмə, бьра дəнге гьр'ие мьн жи нəбьһизьн.

Хӧлəсə, Wəхте дика бангдане əWана qəлəн бьр'ин: Кəзар манат, се хəлате мера, се хəлате жьна, дӧ нəзе гошт у гəлəк тьште майин...

К'əW к'əтьбу сьбе. П'ак'изəр анинə ода мера у бəлг'ə данə сəре We. ƏWе хWə зəвт нəкьр у бу йскəйска We, мина зар'а гьрийа. Хьдьр бь бəщəрəкə хWəш пьр'си:

— Хöде херкә, бука мьн чьма дьгри?

— Qәйде qизанә—Мьрде гот,—Wәхте нишание, дә-Wате qиз шабуна дьгьрин, qиза мьн жи шабуна дьгьри. Гьшк к'әнйан, бьмбарәк у пироз кьрьн. Һәр кәс р'абу, бәрбь мала хWә чу. Ле П'ак'изәр орта кәрчар диWаре баве хWәйи нәхерда ма.

Жь We шәва зöлмк'ар, сорайа деме We р'ож бь р'ож кем дьбу, чаWа кö дара сева бар бьгьрә у севе сәр сорбьн, һәрәк бьвә шәлтәке, ле ньшкева мәрьвәки нәхер бьдә балтәки у һәрә дәсте хWә бьшкенә, тамаре дарe жекә, сев жи хWәда р'ож бь р'ож бьчьлмьсьн.

Дьле We Ләтифида тöнәбу, анщах шәрма әв йәка к'әсир'а нәдьгот, Wәки бьгота жи, к'е гьлие We дәWса тьштәки кәсаб бькьра. Тьштәк дәсте Wеда тöнәбу, тәне у анщах тәне әхтийара һесьра дәсте Wеда бу. ӘW һесьрана жи кәр'әкәр', Wәхте тәне дьчу сәр канйе дькьрә тәв ава канйейә зәлал у дьгот:

«Кани, к'әсәк һесьре мьн бәр тьштәки кәсаб накә, qә нәвә тö ль һесьре мьн бьвә хöдан у дәрде мьнр'а бьвә шьрик. Ахьр орта qизапе у кöр'апеда чь фьрqи һәйә, нә Wана жи бьра—хушкьн».

* * *

Кәвтек бу Qадо ль бәр дәсте Андрей дьхәбьти. ӘWи һьнәки сәрәдәри жь дәзгәһ дәрдьхьст, дькарьбу бь мьфта чук фреза ко һазьр бу дәрхә, йа тәзәйә туж

текә сәр, р'уне We хьлазбуне, резбе банке р'ун вәкә, р'ун дагрә. Хеңжь ве йәке Андрей дәстәке дәзгәһе дьда дәсте Wи дьгот:

— Ләз мәк'әвә, бь кәмле хWә бьдә хәбате.

Щара ә'Wльн әWи дәстәк бь зәхм бьльнд кьр. Ле һәвал гот, Wәки аһа нәр'ьндә, Wи чахи ньшкева фьтьл зедә дьбьн у дьqәWьмә резбе, кö тö дьхази чеки хьрабкә. Öса жи дьгот, Wәки тö дьхази дәзгәһ бьди хайкьрьне, лазьмә диса һеди-һеди дәстәк бәржерки кәтани к'öтасие, әгәр öса нәки, ньшкева бьди хайкьрьне, дьqәWмә жь We йәке ток бьшәWтинә.

Qадо мина зар'е чук гöһ дьда сәр гьлие дәрсдаре хWә, кö әW һини п'ешәк дькьр. ӘWи иди дәзгәһ дьда хәбате у сәкьнандьне' чаWа кö лазьм бу, ле һе нәдьһишт детала чекә. Щарна шадьбу дьгот:

— Бьре мьн, әз иди дькарьм детала чекьм.

— На, ә'зизе мьн,—Андрей гот,—әз гәләки шамә, Wәки тö зу һини We йәке буйи, ле әгәр әз деталәки бьдмә тә, тö чеки у ньшкева хәрабки, Wи чахи зани чәнд манат зйан ль заводе дьк'әвә? Ләма жи һьнәки сәбьркә, рьнд һинбә, бона һәр деталәки заводе лазьмә әм бьр'ьщьфьн, чаWа кö де бәр зар'а хWә.

Хелә Wәхт бу Qадо малер'а намә шандьбу, ле тö щаW нәстәндьбу. Жь п'әре, кö әWи хWәр'а жь мал анибу, чәнд манат мабу. ӘWи шәрм дькьр ве йәке бежә һәвале хWә.

Wəxte Wana təв резба кəви дəрхьстьи, кö бьвьи тужкьи, Qадо рева гот:

— Ә'зизе мьи, шöхöлəки мьи к'əтийə йале тə, дьхазьм тəр'а бежьм, ле шəрм дькьм.

— Тəр'а шəрм нинə тьште öса дьбежи, бежə, бьнем чь шöхöлə?

— П'əре мьи хьлазбунə—əWи öса һедика гот, һəW заньбу Андрее We сəр һерсбə, ле на.

ƏWи гот:

— Кьздьки əм һəрьнə бал к'атьбе комсомолайи ə'Wльн, бьра тəр'а һьнə п'əрə бьдə бəрдане кəтани тə п'əре айльха хWə стəнд, йани жи əз бьдьм.

— На, əгəр зани We п'əра мьи'а бьдьнə бəрдане, тö зəhмəте нəк'ьшинə.

Һəма сəр хəбəрдана Wанда к'атьбе комсомолайи ə'Wльи һат. ƏW жи дьчу сеха бəрəвкьрьне.

Андрей əw да əглəкьрьне у мəсəла п'əра готе.

ƏWи бь бəшəрəкə хWəш гот:

— Ло, комсомоле qəнщ, тə рьнд кьрийə, Wəки əв мəсəла һəвале хWəр'а готийə, əз ве сəкəте вəдьгəрьмə идаре, Wəре, Wьр əрзе бьнвисə, тəр'а чьqас п'əрə лазьмə əме бəрдьн. Мьи р'ожа р'ож тəр'а готийə, кö чь чəтьнайа тə һəвə Wəрə бежə, əме бьщ'əдини дузкьи, бьдьи, чьмки тö тəзə һати qəбулкьрьне.

Qадо жь шабуна ньзаньбу чь бькьра, п'əр'-баске

Wи тöнəбун кö бьфьр'ə. Əгəр əw расти һьнəк чəтьнайа дьһат, мəрьве аһайə херхаз али Wи дькьрьи.

Щарна эвар-эвар дьхаст, кö хWəр'а хöрəке чекə, бöхə, чедькьр жи, əWи нə ль тə'ме, нə бехöйте у шор'тие нəдьнһер'и бона Wи зəф баш бу. Ле мала баве хöрəк һьнəки шор'буйа, йане бе хöебуйа, йане бетə'мбуйа, əWи əW хöрəк нəдьхар у сəрда жи дйа хWəр'а шəр' дькьр. Һəла хöрəк чекьрьн бра Wеда бьсəкьнə, пол дьшуштьн. Əв йəк гьшк бона Wи хербу, ле нəһəqиед кö дийа хWə дькьрьи...

ƏWана сьрйа йəкеда дьхəбьтин. Сьнəт ниве чара əW у Андрей чунə бал к'атьбе комсомолайи ə'Wльн əрзə нвисин у бьрьнə кəсавдарис, наше п'əрə стəндьн. Wəхте Qадо хелəки жь Андрей дурк'əт ньшкева к'əтə бире Wəки сьбе р'ожа лə'дейə лəма гази Wи кьр у гот:

— Тö мале насдьки, сьбе к'ьнще хWəйə qьреж Wəринə бьра Кима бьшо.

ƏW һе нəгьһиштьбу мал, qизька хöдане хени т'елеграмəк дайе. Телеграм баве шандьбу, We эваре гəрəки бав бьһата. ƏW к'əтə һöндöр', к'ьтеб һьлда, бьвə бьдə к'ьт'ебхане у жь Wьр жи һəрə стансие. ƏW һатə стансие, хелəки сəкьни машинə һат, баве Wи жь вагоне пəйа бу. ƏW һатнə дəст, р'уе һəв, к'еф-кале һəв пьр'син наше таксие сйар бун у һатьнə мала Qадо.

— Баво, дə бəжə (бежə) qə чь һəйə?

— Лаwo, щара ə'Wльн саги у сламəтийə. Бəдьре

кӧр'е щинаре мә бьрьнә әскәрие, Ханьмзәра хушка тә данә мер. Wәки дьне тӧ тьштс тәзә тӧнә.

Ду ван готьна бавер'а хорт к'әтә бәр'а фькьра. . «хушка тәйә Ханьмзәр данә мер... хушк данә мер...»

Баве дит, кӧ рәнге Wи һатә гӧһастьне у хWә кәр'крийә хәбәрнадә, ләма жи пьрси:

— Кӧр'о, чьбу тә хWә кәркьр, ле qә набежи, напьр'си хушка мьн данә к'е? Хушка тә данә Ә'ли.

— Ле Wәки дьне чь һәйә?

Дьхаст qә нәвә бав жь мала щинаре Wан, жь мала баве П'ак'нзәре хәбәрдә.

Баве жи qәст дәрһәqа Wанда хәбәрнәдьда, ле Qадо пьр'сәкә аһа да:

— Баво, жь qәWма, пьзмам к'и нәхашә?

Баве әв пьр'са нькарьбу бе щаW бьһишта, чьмки тьштәк Wир'а лазьмбу, әW ве пьрсер'а гредай бу.

— На к'әсәки нәхаш тӧнә, хенщи Ләтиф. Дьвен пьшька Wи нәхашә. Тәмә данә мьн әз һәрьмә qьр'е Дәвәлие һьлqәтузе п'әйдакьм у шире Wе бьньqьтиньмә шушәке у бьвмә гӧнд...

— Әм бежьн, тә һьлqәтуз бьр, паше...

— Паше Wе чәнд дьлоп шире һьлqәтузе валакьнә сәр кьртьке шекьр у бдьнә Ләтиф...

— Чьма навьнә сәр дохтьр?

— Э, хӧде һишто, Сәйре нә кӧ дохтрә, лоqманә, әWа һәр тьшти занә.

— Ах, баво, һун чаWа жь Wе Сәйра пошә инадькьн. Нәмьрьм саг' бьминьм, гәрәки Сәйрана «лоqман» бь дәсте хWә р'асткьмә щики ӧса, Wәки ньшкбә у пеесира пьмаәте же хьлаз бә...

— Кӧр'о, жьньк лоqманә, тӧ чь дьбежи?

— П'ак, п'ак бьра лоqманә е мина Ләтифбә. Баве Ханьмзәре чьqа qәлән стәнд?

— Хӧде һишто, баве We шӧхӧләки ӧса кьр, qә кал-баве мә тьште ӧса нәбьһистьбун, нә жи кьрьбун. ӘWи бе qәлән qиза хWә да. Әм бежьн, гӧнә Wида тӧнәбу. К'әчьк р'абу р'уе баве хWә, Wәки тӧ мьн бе qәлән дьди Ә'ли бьдә, нәди әзе пер'а бьрәвьм, тӧ жи нава хәлqеда р'әзилбә. ӘWи тьр'са щане хWә, бе qәлән дәсте We гьрт у да Ә'ли.

Жь ван гьлие баве, әW гәләки ша бу у бьн левава к'әнийа.

— Qадо,—Камо чә'ве хWә ль хание чуки р'ьндьк гәр'анд у гот,—һәр тьшт бра Wеда бьсәкьнә, тӧ вәнагәр'и гӧнд?

— На.

— Чьма?

— Әз иди дьхәбьтьм.

— Тәр'а хәбат дәстнадә. Шькьр баве тәйи пешйена у дӧ бре тәйи хәбатчи һәнә, кӧ гӧнд дәсте Wандане, Wәрә хWәр'а малда р'уне, саләкә дьне диса Wәрә институте.

— Баво, тӧ гәләки шаши, бәлки саләкә дьне диса qәбули институте нәбьм, паше? Әва нәбуйә мәсәла ләWаща мьн, кӧ Wә дьхаст һе әзи дәрсхана кәвтабум бьләWщандана.

Баве чаWа мərики сущк'ар хWə кəр'кьр у иди дəрhə-qa We йəкеда хəбəрнəда. ƏWи рьнд заньбу Qадо иди вəнагəр'ə гöнд. Чьмки əWи hаqаси пəсне заводе у Wан мəрьве херхаз дьда, бав мəтəл дьма, ньзан бу чь бь-гота.

Сьбəтьре Камо чу qьр'е Дəвəлие hьлqəтузе бинə у бе вəгəр'ə гöнд. Qадо баве хWə вəр'екьр, hатə почте у нəмə Ə'лир'а ньвиси.

«Ə'ли щан, щара əWльн сəлам жь алие бре тəйи Qадода. Щара дöда, əз гəлəкй шамə hун гьhиштьнə мьразе хWə. Ле чьма тə у хушка мьнə Ханьмзəр бе мьн дə'Wата хWə кьр? Ббащхшин, əз кьн дьнвисьм, баве мьне сьбе, дöсва бе, We Wəр'а həр тьшти qьсəкə».

Ə'ли əW салəк бу, кö института зоотехникие хьлазкьрьбу у гöндда дьхəбьти. Ле салəке гəлəтьр бу, əWи у Ханьмзəре сöр'а дьле хWə бəр həв вəкьрбуп.

Орта Wи Qадо тöнə бу. ƏW qəWме дəстьгртие Пак'изəре бу.

Иро əWи qəст Wир'а əW нəма кьн нвиси, Wəки Ханьмзəр адреса Wи hинвə у бьдə Пак'изəре.

* * *

Сьбе, Wəхте сьриа əWлин, Qадо hатə заводе, hə-вале Wи жер'а гот:

— Кежа сəрəке доргöhастьне мьнр'а гот, Wəки пəй хəбатер'а тö у шагьрте хWəва Wəрен бал мьн.

Иди бист р'ожа гəлəтьрə Qадо чаWа шагьрт дьхəбьтə, тə əW рьнд hинкьрийə, лазьмə əм дəрəще бьдьнə Wи.

— Гəло əзе бькарьбьм интhаме бьдьм?

— Гöмана мьн həйə Wəки тöе бьди, ньhа зу həр'ə кьнще хWə бьгöhер'ə, Wəрə пешие əзе жь тə интhама hьлдьм. Əгəр тə бал мьн рьнд сəрəдəри жь дəзгəhе дəрхьст, бьзанвə тöе ль бал механик, бал сəрк'ар жи рьнд щаба хWə бьди.

Wəхте Qадо ль институте интhам дьда hаqаси нəк'əтьбу тəWщйа. ƏWи зу-зу кьнще хWə гöhаст у hатə щəм Андрей.

ƏWана hатьнə сəр дəзгəh.

— Һе дəh дəqиqə həнə,—Андрей гот,—Wəки əм дəст бь хəбате кьн, ньhа əз пьрса бьдьм, тö жи щабе бьдə, тə чь ньзаньбу, əзе бежьм.

Андрей пoли пенщ печие хWə сəрəдəри жь дəзгəhе дəрдьхьст. Тəзə дəрəща шөша стəндьбу. Мабу дəрə-щəк, Wəки hоста бьхəбьтə. Гəлə-гəлə щара Wəхте дəзгəh хьраб дьбу, əWи нə гази hоста, нə гази инже-нер дькьр, хWə чедькьр. Ньа жи міна дəрсдарəкй пьр'е дьда шагьрте хWə у əгəр Qадо чь ньзаньбуйа щарəкə дьне жер'а шьроводькьр. Андрей ахьриеда гот:

— Qə мəтьрсə, тöе иро дəрəща əWльн бьстини у сьбе тəне бьхəбьти.

Ду бьhистьна ван гьлийар'а, Wəки Ə'зиз шəрм-нəкьра, We чəпьле хWə hьлда бəр ван дəзгəhа бь-лəйиста.

Пəй хəбатерa əWана чунə идаре, дö щаhьл жи hатьбун интhама бьдьн.

Qадо у хортəкива т'ак щаWа сəрəк, мастер у инженер дан, ле йəке рьнд щаW нəда. Ван кəрдара дəрəщə нвисин, ле е цьнера готьн кö həрə баш hинбə.

Əwана жь идаре дəрк'əтьн, Андрей гот:

— Тə дит, мьн тəра дьгот мəтьрсə, тö дьтьрсийайи. Мəрьве əз hинбькьм тö wəхти зийане навинə. Ве шунда əз дьхазьм тəра чəнд гьлийа бежьм. Тöе сьбеда тəне бьхəбьти, тьме бьщ'динə рьнд бьхəбьтə у детала хьрабнəкə. У чь чəтьнайе тə həбьн йан мьнра, йан həрə к'атьбе комсомолера бежə, мале нас дьки, Wарə, həрə.

— Бьре мьн, чьма əм тö кəта-кəтае həв дьqəтьн, тö öса тəмийа дьди мьн?

— На хер, öса нинə, сьбеда əме башqə-башqə бьхəбьтьн, лəма дьбежьм. Ле мəсəла П'ак'изəре əм чаWа бькьн? К'əнге дьхази əм həрьн биньн?

Əwи мəсəла хwə у П'ак'изəре həвале хWəйи əзизра qьсə кьрьбу, лəма əWи öса дьгот.

Ду хəбəрдана Андрейра диса фькьр мина чəмед бьhарейə тьжи бəр чəве Wира дəрбаз бун у тəс qəй бьгота мəрьвəк бəр Wи сəкьнийə у дьбежə:

«Qадо hе к'ома дəhа хьлазнəкьрьбу, рокə hавинейə гəрм hатə мала Ханмзəре, Wи бь фəсал Ханьмзəрера гот:

-- Р'авə həрə бедəре, П'ак'изəр ль Wьр дьхəбьтə, беже бьра навроже нəйе мал, həрə баге к'елəка бедəре, ль Wи щийи, к'идəре əW чəнд щара буйə. həрдö расти həв дьhатьн, дəрде дьле хWə həвра дьготьн у дьбьландьн. П'ак'изəре бь дəнгəки зəлул к'ьламе əвинтие дьгот:

Һəй дьл, həй дьл,
Əз начьмə баге бе гöл,
Бьра хöде тöщар-тöщар,
Басьл нəкə мьразе бе дьл.

Һəма ве готьна Wера Qадо рəх Wера дəрдьк'əт у бь дəнгəки зəлул дьqиранде:

Ле дине, ви зьнари мə сикьр,
Мьне бьшкошк вəкьр сииг сьпикьр,
Кəчи к'əсе hати чуйи дитьне,
Йе бежьн qиз-хортбун лаqьрдикьр.

Wəхте П'ак'изəре Qадо дьдит, радьбу пеш Wива дьчу у дьгот:

— Хwəстие мьн деране дöдöнə,
Йəк кöре апе, йəки дьне,
Е дьне зере сəре мьнə.

На əзизе, öса навежə, бежə:

— Хwəстие мьн долале дöдöнə,
Йəк кöре апе, йəк кöре хəлqе
Бьра кöре апе жь хwəдеда həре,
Кöре хəлqе qоле зере сəре мьнə.

Əw дьк'əнийан у хWə давитнə кəмеза həв. ƏWана сəр чере мина əмəние к'öрдайə бь гöл-гöли рудьньштьн.

Пак'изəре сəре хWə дьда сəр дьле Qадо у дьгот:

— Дəлале мьн, хəбəрдə?... Хəбəрдə... На ахьр тö сəрк'аре дö дьле бəнгийи чьма хWə кəр дьки, хəбəрдə...

— Ə'зйза мьн, əзе чь хəбəрдьм, мьн готйə, диса дьвем, həма кö к'ома дəhа хьлазкьр у чумə Ереване, qəбули институте бум, əзе шəвəке бем тə бьвьм...

ƏWана хелəки хəбəрдан у рабун хWəра нəнəк дькьрьн. Пак'изəре бəри Qадо дьла, дора дарера дьбьрдьhани. Wəхте əW дьгьрт, бь ньзкьрьна Мəме у Зине həв радьмусан. Ньшкева нəвхер Лəтиф к'елəка Wанара дəрк'əт. Р'əнг кəрда жи сьпичолки бу. Кəрд жи жь щие хWə нəдьльввьтин. Лəтиф бь hерс-к'ин гот:

— Qадо, тəра шəрм пинə, дəсгьртйа мьнра ван нəнəра дьки?

— Дəсгьртийа тəйə, ле ньзкьрийа мьнə.

— Тö лап нəньши хWə хəбəрдьди, чаWа йани ньзкьрийа мьнə? Əзе ве сəкəте кур-рувийе тə hьлшиньмə əрде.

— Нəньш тöи, Wəки тикə гəWриа тəда начə у дьхази зоре даqöртини, зоре мəри нькарə тьште öса бькə.

— Тö чь хəбəрдьди, əз ньзаньм. Пак'изəр hедиheди пешда hат у гот:

— Лəтиф, бəре хWə нəдə Wи, бежə бьнhерьм тö чь жь мьн дьхази? Р'ьнд бьзаньвə, əз тö Wəхти сəре хWə тəра надьмə сəр бəлгики. Щара əWльн бона We йəке, ахьр əз тö чаWа дьвежьн ханикида мəзьн бунə, у чь бьра, чь кöрап, чь фьрqй?

Qадо qəWат да гьлийе Пак'изəре у гот:

— Лəтиф, əWа зəф раст дьбежə, ахьр чьма qиз тöнə Wəки тö бьстини. Мəри qə qиза апе хWə дьстинə? Р'астə əв əдəте мəйи кəвнə, ле əм гəрəке кəвт нəпəнйа техьнə орта хWə у Wи əдəти. Ахьр тö Пак'изəрева h'əта ве р'оже жи бал həвьн, мина хушкбьраньн...

Лəтиф жь Wан гьлйа hьндьк дьма бьбəщə. Ле чь бькра? Тьштəк жь дəсте Wи нəдьhат, ле hедика щаба We да:

— Əгəр öса бу, исал се салə чьма бəлга мьн дьди сəре хWə? Əгəр öса бу, дьле тə мьнда тöнəбу, тə чьма рожа рож бəлга мьн да сəре хWə?

— Wи чахй жи мьн нə дьхWəст, ле чəве мьнə гьрти бун. Мьн həр тьшт фəм нəдькьр. Тə hьм əмьре мьн, hьм жи əмьре хWə пуч кьр. Мьн дьханд, тö у баве хWəва бунə баисе мьн. Тö хWə жи нə дьхуни, нə дьхəбьти, чьма тö кöре к'нжан падшайи? Р'ьнд бьзаньвə кал-бава готьнə «мале бава мерьвра навə Wар». Бəлки сьбе баве тə мьр, тə малхöети кьр? Qадо, ль сəр пийа мəсəкьнə, Wəрен əм рунен. К'öма дайньн пьрса же бькьн. Мьн зува дьхаст, Лəтиф, роке мəщалəкə hа тек'əвə дəсте мьн у чь кöл дьле мьнда həйə, гьшки дəрхьм.

Лəтиф, тö хорти, тəри-щани, анщах мина кале нəвтесали ль бəре Wи диWари, Wи диWари рудьнейи.

папиросе дьк'шини, к'öхтə-к'öхта тәйә... We шунда тö нәхWәш, әгәр мале баве тә hәйә hәр'ә санаторийа, hәр'ә нәхWәшйа хWә qәнщкә, бра тә хьлазкьн хWәр'а сьнә'тәке hинвә, бь гьликйва тö мәрьвәки ә'Wарәйи жь мьн дәст бьк'ьшинә. Ле әз заньм апе мьн тö Wәхти дәст ве йәке нак'ьшинә, анщах тö р'ьнд бьзанвә әгәр hун мьн зоре бьр'әвиньн, әз диса бал тә насәкьньм, чьмки тö бре мьни...

Qадо иди нәhинт П'ак'изәре хәбәрдә у готе:

— П'ак'изәр, әз аhа кәсаб дькьм, кö Ләтиф тö р'ьнд фә'м кьри, р'абә, hәр'ә.

ӘW р'абу у чә'ве Qадо ньhер'и-йане әз hәр'ьм. ӘWи чә'вкьре, кö hәр'ә.

П'ак'изәр чу, Qадо р'абу hатә к'еләка Ләтиф у гот:

— Ләтиф, әм мәрьве гöндәкинә... Әзе тәмәке бьдьмә тә, нәчә нәвежә кö мьн Qәдо у П'ак'изәр фьлан дәре дит, чь hежайә?

— На, әз начьм навежьм у әзе бәлга хWә вәгә-р'иньм, ле баве мьн нә маләә. Кö hат әзе бьшиньм, бра бәлга мьн вәгәр'инә.

— Әз соз дьдьм, Wәки кәта мәhәке, әз П'ак'изәре нә бьвйньм, нә жи хәбәрдьм, ле ньhа гöh бьдә мьн тәр'а чь дьбежьм. Нава ә'мьре инсйнда щаhьлти гöлә-кә бhарейә, ле гöл зу дьчьлмьсә, щаhьли жи дәрбаз-дьбә. Анщах нава ә'мре инсинда Wәхте щаhьлтие гәлә qәWмандьн дьqәWьмьн у әW йәк кәтани р'ожа qийамә-

те бира мерьв начьн. Ньhа әмә щаhьльн, тö жи ща-hьли, ле тö дьхази зоре щаhьлтийа хWә у П'ак'изәре мина гöле бhарейә беWәхт бьчьлмьсини, Wәрә тö дәст жь вс йәке бьк'ьшинә. Әз диса дьбежьм нә ахьр әW qиза апе тәйә? Qиза апе йани жи хушк, чь фьрqи hәйә, жь хун—тамарәкенә.

— Әз тәр'а мина мера дьвежьм,—Ләтиф гот,—әзе бәлге бьдьмә вәгәр'андьне у хәбәрдана мәйә проин жи тö к'әс бьра ньзаньбә.

Нава ван мьталада hәвале Qадо, Андрей, әW дә'в-да у бьмбарәк кьр, Wәки тә дәрәща йәке стәнд. ӘWи мәлул-мәлул ль Wи ньhер'и дәсте хWә авит, Wәки П'ак'изәре бьгрә, ле дәсте Wи нава hәWерда вала ман... у паше гот:—зә'ф р'азимә, бре мьн.

А, эв йәка Qадо Андрейр'а qьсә кьрьбу...

* * *

Р'оже ә'Wльн, Wәхте иди Qадо тәнебу, әWи хәбат зәвти хWә нәдькьр, хәбате әW зәфти хWә дькьр. Щар-на сәрWер бь к'ән Wир'а дьгот, Wәки йәqин плане бь-qәдинә. Ван дәqиqа әW гәләки бәр хWә дьк'әт гәло әзе к'инге плане бьqәдиньм. Анщах тьштәки Wи п'ак бу, кö тö Wәхти детале Wи чекьри хәраб дәрнәдьхьс-тьн. Ле öса дьбун Wәки йәк-дöдö пашда вәдьгәр'андьн. Чәнд кәвтеа шунда әWи ед храб иди бәрнәдьдан.

Qадо жь хәбате вәгәр'ийа у Ханьмзарер'а нәмәк ньвиси, ду гәләк сәлам-к'лавар'а hнвикьр, Wәки әве нәме йәqин бьгьhинә П'ак'изәре. «Ә'зиза мьн, П'ак'изә-ре, әз hәвале хWәва hатьнә сәр we нете у нета мәйә

837—5

к'ӧтасиейә, Wәки р'ожа лә'де эваре р'аст сәнәта дәhа әме hьнда даре чинарейә бьнәтара ашбьн у тӧ жи Wәрә Wьр, әме тә бьр'әвиньн. Дә бь хатьре тә. Qадое тә».

Нәмә дӧ р'ожа шунда гhиштә Ханьмзәре. Әwe нәмә стәнд, вәкьр, гәләки ша бу у нәмә qат кьр кьрә нав к'ьтеба кӧ дестдабу. Һәма ӧса жи hишт чу жь мала баве хWә hавәйне qетьх бинә. ӘWа дәрк'әта дәрва, Ә'ли hатә мал у чаWа бу чә'в к'ьтебе к'әт. Һьлда, кӧ бьнhер'ә, навда нәма Qадо дит. Нәмә зу вәкьр хWәнд, хWәндьне шунда qаткьр диса кьрә нав к'ьтебе у дуз чу мала Хьдьр дәрhәqа нәмеда Ләтифр'а qьсәкьр. Ве шунда Ләтиф hогьре хWә топкьр, Wәки чаWа бькьн?...

Сьбәтьре Ханьмзәре нәмә бьр да hәвала хWә. Wәхте П'ак'изәре нәмә хWәнд шабуна бу хӧлә-хӧла hесра жь чә'ве We барин. Әwe Ханьмзәр бәрк' нәмез кьр р'амуса у гот:—сәрWәхтийә, әзе ӧса жи бькьм, чьра мьнә...

Щьмаә'те р'ьнд готийә: «П'ие буке зәнгуедайә, ле к'әс ньзанә qьсмәте к'ейә»? Йани жи дьвежьн: «Букә ль hәспейә, hәвсари мьстейә, ле к'әсәк ньзанә qьсмәте к'ейә?» We шәва лә'де П'ак'изәр жь мал дәрк'әт у дьхаст п'ие хWә техә зәнгуйа зине hәспе Qадои кӧбе у сйарвә кәта-кәтае hәвсаре hәспе Wи техә орта hәрд дәсте хWә у бәрнәдә, ле... Ле әWа hе нәгьhиштьбу даред чинара Ләтиф у чәнд хорте дьнева ноли гӧре чьла гhиштнә П'ак'изәре hьлдан авитьнә hӧндӧр'е машине.

П'ак'изәр бона ве йәке лап мәтәлма. Әwe Ләтиф тәмам наскьр, иди hәр тьшт бәр чә'ве We р'әшәвәhат у хаст кӧ бьqижә, ле нәhиштьн. Әwe бь к'ӧлма хWәва шуша машьне hур-hури кьр у дәсте We шәq бун, хуна гәвәз бона кӧб-кьзкьрьне әW hьлда, әwe сәре хWә машинер'а дәрхьст у тәне щарәке кьрә qар'ини. Әw дәнг We дәqиqе ль Qадо у Андрей т'әсәлә бу, ле дәрәнг бу... дәрәнг...

СӘГӘЩӘМ

Бь qәйде мәхлуqәтие редактори ль
къtебе кьр СӘКИДЕ ИБО
Шькьлк'еш Л. Р. БЕРБЕРЙАН
Р'едакторе бәдәwәтйе АН. ГАСПАРЙАН
Р'едакторе техникйе ОН. ГАНИКЙАН
Коректора контрол Э. У. БӘК'ОЕВА

ВФ 10919 Тәмбә 837 Тираж 500

Кагәз $70 \times 108^1/_{32}$ Бәлге мәнгәне 2,25
Бәлгнәшьре нәширәте 2,1
Бона нәшьре һатйә спартьне 10. VIII с. 1965
Бона чапкьрьне һатйә qолкьрьне 18/V с. 1965
Qимәт 6 к.

Нәшьрхана № 1 йа сәрwертийа сәнайа полиграфейә сәрокйә комитеа пресаейә дәwләте, рәх Совета Министред Республика Әрмәнистанейә Советиейә Сосиалистие, Ереван, соqаqа Алавердйан № 65, с. 1965

Qимәт 6 коп.

,,Һајастан,,